

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет імені
Олександра Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

Магістерська робота

Тема: РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ
LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ

Виконала:

Михайлюк Тетяна Леонідівна,

магістрантка спеціальності

012 Дошкільна освіта

ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту

« » листопада 2023 р.

Науковий керівник: Л.Я.Гриценко.

Науковий консультант: канд. пед. наук,
доц. Данильченко І.Г.

Завідувач кафедри _____ Л.П. Загородня

Дата захисту: «17» грудня 2023 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ	
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку творчості в дітей дошкільного віку	8
1.2. Психолого-педагогічні аспекти розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку.	18
1.3. Використання ЛЕГО-конструювання у процесі розвитку словесної творчості у старших дошкільників.....	31
Висновки до першого розділу	41
 РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ	
2.1. Визначення рівнів розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку.....	43
2.2. Система роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом ЛЕГО -конструювання	64
2.3. Рекомендації вихователям щодо розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом ЛЕГО-конструювання.....	77
Висновки до другого розділу	79
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

На сучасному етапі модернізації сучасної системи дошкільної освіти одним з провідних завдань є створення оптимальних умов для розвитку творчих здібностей кожної дитини, які виявляються у різних видах дитячої діяльності й тісно пов'язані із словесною творчістю, а також розробка й пошук таких педагогічних технологій, які б забезпечували можливість дошкільникам творчо й вільно використовувати мову в різних життєвих ситуаціях, володіти розвиненими мовленнєво-творчими здібностями.

Відповідно до законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Конвенції про права дитини» (1989 р.), «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), «Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти)» (2021 р.) одним із пріоритетних напрямів освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є розвиток творчих здібностей дитини. Завдання та зміст цього напрямку визначається чинними програмами розвитку й виховання дітей дошкільного віку «Дитина», «Я у Світі», «Українське дошкілля» тощо.

Виховання творчої особистості починається з дошкільного віку. Для цього потрібен індивідуальний підхід, тобто особистісно зорієнтований, підхід до кожної дитини, що зможе забезпечити високий рівень розвитку творчості дитини та її творчого потенціалу. Адже кожна дитина індивідуальна. У кожній дитини є свої задатки та здібності, вподобання.

У Базовому компоненті дошкільної освіти подано вимоги до рівня освіченості й вихованості дітей дошкільного віку і напрями мовленнєвого розвитку дітей, які є орієнтовними показниками мовленнєвої компетентності випускника закладу дошкільної освіти. У Базовому компоненті представлено кінцеві вимоги до культури мовленнєвого спілкування, який передбачає певний рівень мовленнєвої освіченості дитини. Акцентується увага на тому, що дитина повинна мати певні мовленнєві навички – вміти виявляти здатність до словесної творчості у різних видах мовленнєвої діяльності; складати різні види творчих

розповідей, казкові історії; розповідати про події з власного життя, на запропоновану тему; вигадувати історії та події; придумувати вірші загадки, лічилки, початок та кінцівку казок; добирати та доречно вживати в мовленні слова та епітети; доповнювати літературні твори додатковими епізодами; імпровізувати; розмірковувати про предмети, явища, події, друзів; робити елементарні узагальнення, висновки; висловлювати зв'язні самостійні оцінні судження стосовно різних явищ, подій, поведінки людей, героїв художніх творів [3, с.18].

Зазначимо, що проблема розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку не є новою, вона досліджується науковцями протягом багатьох століть. Сьогодні науковці акцентують увагу на формування творчих здібностей дошкільнят, особливостях й умовах їхнього розвитку в різних видах діяльності (Л. Виготський, А. Давидчук, О. Запорожець, О. Матюшкін, В. Моляко, В. Мясищев, С. Пазиненко, Л. Парамонова, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Г. Терехова, Л. Шульга та ін.).

Аналізу досліджень з проблеми формування словесної творчості як одного із засобів самовираження дітей старшого дошкільного віку, її взаємозв'язку з різними видами дитячої діяльності (ігровою, образотворчою, театралізованою, музичною та ін.) присвячено наукові праці А. Аніщук, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Гончаренко, С. Макаренка, Т. Пироженко, Є. Тихесвої, С. Хитрої та інших.

Вплив гри на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку досліджено у працях Л. Артемової, А. Богуш, Л. Виготського, Л. Калмикової, К. Карасьової, Н. Луцан, Т. Пироженко, О. Сороки та інших, які стверджують, що в ігровій діяльності мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку набуває особливих рис. В ігрових діях збагачується емоційно-чуттєва сфера, активізується й удосконалюється їхнє мовлення, а завдяки різноманітним мовленнєвим, інтонаційним засобам виразності ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку стає змістовнішою й яскравішою.

На сьогодні актуальним є вивчення проблеми інтеграції в освітній процес закладів дошкільної освіти ігрової LEGO-технології загалом та лего-конструювання зокрема. У працях сучасних дослідників (В. Горяїнова, Л. Парамонова, Т. Фешина) наголошується, що LEGO-конструктор є ефективним засобом усебічного розвитку дошкільників. Але водночас питання розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання залишається до кінця не вивченим.

Сьогодні конструктори LEGO є незамінним матеріалом для занять у закладах дошкільної освіти, адже базуючись на інтегрованих принципах, об'єднує в собі експериментування та елементи гри. Ігри з LEGO є засобом дослідження та орієнтації дитини-дошкільника в просторі, засобом розвитку творчості, зокрема словесної.

З моменту народження діти навчаються. Вони беруть у руки предмети, маніпулюють з ними, граються і в такий спосіб досліджують світ навколо себе. І одне з важливих місць займають ігри з лего-конструкторами.

Отже, актуальність проблеми, недостатнє її висвітлення у психолого-педагогічній та методичній літературі обумовили вибір теми дослідження: «Розвиток словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати систему роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO -конструювання.

Об'єкт дослідження: процес розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: система роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO -конструювання.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження.

2. Виявити критерії, показники та охарактеризувати рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити систему роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання та перевірити її ефективність.

4. Розробити методичні рекомендації вихователям щодо розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку в процесі LEGO конструювання.

Гіпотеза дослідження розвиток словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку буде більш ефективним, якщо розробити й апробувати систему роботи з використанням LEGO-конструювання з урахуванням таких умов:

- створення розвивального мовленнєвого-ігрового середовища в групі дітей;
- використання елементів LEGO-конструювання в різних формах роботи з дітьми;
- використання в процесі конструювання творчих мовленнєвих завдань.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, узагальнення та обґрунтування основних понять дослідження; емпіричні – педагогічний експеримент, спостереження, бесіди, анкетування, які допомогли дослідити ефективність і результативність експериментальної роботи; статистичні – кількісний і якісний аналіз отриманих результатів дослідження.

База дослідження. Експериментальне дослідження було проведено на базі Кременчуцького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 57 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області.

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні та з'ясуванні особливостей розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом Lego-конструювання.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні в освітній процес Кременчуцького ЗДО № 57 системи роботи з розвитку словесної творчості при проведенні ігор-занять з використанням леґо-конструкторів з

дітьми старшого дошкільного віку, які можна використовувати здобувачами вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта під час педагогічної практики, педагогами закладів дошкільної освіти з метою розвитку словесної творчості старших дошкільників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження апробовано під час науково-практичних конференцій: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасний освітній процес: сутність та інноваційний потенціал» (22-23 травня 2023 року, м. Одеса); V Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» (15-16 березня 2023 року, м. Глухів); XIII Міжнародній інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання - 2023. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (6-8 грудня 2023 року, м. Глухів).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 1 публікації.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ

1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку творчості в дітей дошкільного віку

Сучасна орієнтація на розвиток успішних націй та держав виокремлює глобальну проблему людського потенціалу, що ґрунтується на творчій самореалізації поколінь та їхньому культурно-інтелектуальному відтворенні.

Побудова демократичного суспільства з високорозвиненою економікою об'єктивно зумовлює потребу в розвитку творчого та інтелектуального потенціалу людини, своєчасного виявлення і подальшого формування творчості й обдарованості. Ці процеси трансформуються і в сучасному українському суспільстві.

У Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Концепції позашкільної освіти і виховання, Національній доктрині розвитку освіти, інструктивно-методичному листі Міністерства освіти і науки України «Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади», Державних національних програмах та інших нормативно-правових документах визначено, що відродження суспільства України, його розвиток значною мірою залежить від творчості й активності його членів. До вирішальних чинників розв'язання цих завдань слід віднести розвиток творчості в дітей на різних вікових етапах, зокрема формуванням потреби у творчості в дітей дошкільного віку.

Розкриємо зміст поняття «творчість» у різних наукових джерелах.

Як складне та багатогранне явище, зазначає О. Біла, творчість неможливо охарактеризувати однозначно, саме тому й існує низка підходів та визначень, що є результатом різних методологічних установок, різних точок зору і, як наслідок,

різного розуміння, а інколи навіть і протилежних уявлень. Проблема у визначенні поняття «творчість» пов'язана, в першу чергу, з відсутністю його безпосереднього операційного, психологічного наповнення; цим можна пояснити використання до цього часу визначення творчості тільки за її продуктом – створенням нового [5; 6].

У Філософському енциклопедичному словнику поняття «творчість» потрактовано як «продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів» [60].

У психологічному словнику поняття «творчість» трактується як «діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей» [63]. В «Енциклопедії освіти» творчість визначається як «діяльність, результатом якої є створення нових, оригінальних і більш досконалих матеріальних і духовних цінностей, які мають об'єктивну або суб'єктивну значущість» [26].

Найбільш узагальнену класифікацію різних підходів і визначень творчості розробив П. Торренс (Ellis Paul Torrance). Він виділив п'ять типів визначень творчості:

1. Визначення, що ґрунтуються на новизні як критерію творчості.
2. Визначення, в яких творчість протиставляється конформності.
3. Визначення, що охоплюють поняття процесуальності.
4. Підхід з позиції розумових здібностей.
5. Підхід, заснований на визначенні рівнів творчості. [28, с. 6-8].

За визначенням Е. Фромма, творчість – це «здатність дивуватися, пізнавати, вміння знаходити вихід із нестандартних ситуацій; це спрямованість на відкриття нового й здатність глибокого усвідомлення» [64, с. 56].

Психолог В. Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що «під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного

суб'єкта. Тому зрозуміло, що творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному. І школяр, який засвоює нові знання, розв'язує нову, незнайому задачу, і робітник, який виконує нове технічне завдання, і комбайнер, якому потрібно в процесі збирання урожаю врахувати вологість колосся, напрямок вітру – всі вони займаються творчістю, розв'язують творчі задачі» [36].

С. Сисоєва визначає творчість «як системне явище, яке включає певну сукупність взаємопов'язаних компонентів, а саме: творчі здібності; творчий процес; ступінь індивідуального розвитку творчих здібностей; якості особистості, що забезпечують творчу діяльність». До основних показників творчих здібностей С. Сисоєва відносить: інтерес до певного виду предметів або об'єктів і дій із ними; увагу до певного кола об'єктів; внутрішню зосередженість і «неувагу» до навколишнього; оригінальний підхід до стандартних завдань; намагання змінювати, реконструювати те, із чим доводиться стикатися [53, с.202].

Поняття «творчість» тісно пов'язане з поняттям «творчі здібності», «творча діяльність». Науковці стверджують, що під творчою діяльністю треба розуміємо таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове – предмет зовнішнього світу або побудова мислення, що приводить до нових знань про світ, або почуття, що відбивають нове ставлення до дійсності.

Якщо уважно розглянути поведінку людини, її діяльність у будь-якій сфері, то можна виділити два основних види вчинків. Одні дії людини можна назвати відтворюючими або репродуктивними. Такий вид діяльності тісно пов'язаний з нашою пам'яттю і його суть полягає в тому, що людина відтворює або повторює вже раніше створені і вироблені прийоми поведінки та дії.

Крім репродуктивної діяльності в поведінці людини наявна творча діяльність, результатом якої є не відтворення вражень або дій, а створення нових образів або дій. В основі цього виду діяльності лежать творчі здібності.

Творчі здібності – це індивідуальні особливості здатності людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного напрямку. Так як елемент творчості може бути присутнім в будь-якій діяльності, то варто говорити не тільки про художньо-творчі здібності, але і про технічні, конструкторські, математичні тощо [2, с.42].

Низка психологів пов'язують здатність до творчої діяльності, перш за все, з особливостями мислення.

Так, відомий американський психолог Д. Гілфорд, який займався проблемами людського інтелекту, встановив, що творчим особистостям властиве так зване дивергентне мислення. Люди, які володіють таким типом мислення, під час вирішення будь-якої проблеми не концентрують всі свої зусилля на знаходження єдино правильного рішення, а починають шукати рішення з усіх можливих напрямів з метою розглянути якомога більше варіантів. Такі люди схильні утворювати нові комбінації з елементів, які більшість людей знають і використовують тільки певним чином, або формувати зв'язок між двома елементами, які не мають на перший погляд нічого спільного.

Дивергентний спосіб мислення лежить в основі творчого мислення, яке характеризується такими основними особливостями:

- швидкість – здатність висловлювати якомога більше ідей (в даному випадку важливо не їх якість, а їх кількість);
- гнучкість – здатність висловлювати широке розмаїття ідей;
- оригінальність – здатність породжувати нові нестандартні ідеї (це може виявлятися у відповідях, описах, рішеннях, які відрізняються від загальноприйнятих);
- завершеність – здатність удосконалювати свій «продукт» чи надавати йому закінченого вигляду за своїм власним задумом, який створено власною уявою [52].

Відомий дослідник проблеми творчості О. Лук, спираючись на біографії видатних учених, винахідників, письменників, художників і музикантів виділив наступні творчі здібності:

- здатність бачити проблему там, де її не бачать інші;
- здатність згортати розумові операції, замінюючи кілька понять одним і використовуючи все більш об'ємні в інформаційному відношенні символи;
- здатність застосувати навички, набуті під час вирішення однієї задачі по відношенню до іншої;
- здатність сприймати дійсність у цілому, не розділяючи її на частини;
- здатність легко асоціювати віддалені поняття;
- здатність пам'яті видавати потрібну інформацію в потрібний час;
- здатність вибирати одне з альтернативних вирішень проблеми до її перевірки;
- здатність включати сприйняті відомості у вже наявні системи знань;
- здатність бачити речі такими, якими вони є, виділяти речі, що підлягають інтерпретації;
- легкість генерування ідей;
- здатність до опрацювання деталей, до вдосконалення початкового задуму;
- творча уява [33].

В. Кудрявцев та В. Синельников, ґрунтуючись на широкому історико-культурному матеріалі (історія філософії, соціальних наук, мистецтва, окремих сфер практики), виділили такі універсальні креативні здібності, що склалися в процесі людської історії:

- реалізм уяви – образне охоплення істотних, загальних тенденцій чи закономірностей розвитку цілісного об'єкта до того, як людина має про нього чітке поняття і може вписати його в систему чітких логічних категорій;
- уміння бачити ціле раніше за частини;

– ситуативно-перетворювальний характер творчих рішень – здатність під час вирішення проблеми не просто вибрати із нав'язаних ззовні альтернатив, а самостійно створювати власну альтернативу;

– експериментування – здатність свідомо і цілеспрямовано створювати умови, в яких предмети найбільш повно виявляють свою приховану в звичайних ситуаціях сутність [30, с.52].

Процес спеціального вивчення дитячої творчості розкривався в дослідженнях як зарубіжних (М. Воллах, Дж. Гілфорд, Х. Грубер, Дж. Девідсон, Н. Коган, С. Медник, Р. Муні, П. Торренс, Д. Фельдман, Дж. Фодор, Д. Харрінгтон, А. Штейн та ін.), так і вітчизняних учених (О. Біла, Т. Галкіна, Є. Григоренко, В. Дружинін, В. Козленко, П. Кравчук, Л. Ляхова, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Кудрявцев).

Творчість О. Біла тлумачить як одну із найзмістовніших форм психічної активності дитини. Науковець наголошує, що її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей. Будь-який творчий акт дошкільника – результат його активних пізнавальних, творчих дій. Засвоєння дитиною мови є творчим процесом (процес засвоєння норм словотворення), гра – це теж творчість, адже, створюючи нові ігрові ситуації, дитина вносить своє, суб'єктивне в ігрові дії, зображувальну діяльність, музику, конструювання тощо. Навіть наслідуючи дорослих, дитина творчо видозмінює своє сприймання відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний. Нові знання творчо трансформуються кожною дитиною і набувають своїх особливостей. Ці процеси є основою тих неочікуваних актів творчості, які породжуються та реалізуються дитиною [5, с.13].

Дитяча творчість – це також процес створення образів з казки, оповідання, гри-драматизації, у малюванні, конструюванні, пошук у ході діяльності способів,

шляхів розв'язання завдань. При цьому основними етапами творчого процесу дитини, на думку вчених, є: виникнення відчуття неясності чогось (поява проблеми); виникнення низки запитань, уточнень; виділення значущих для успішного розв'язування проблеми елементів; усвідомлення, розуміння проблеми; формування гіпотези; пошук і знаходження розв'язку.

Учені довели, що діти можуть не просто репродуктивно засвоювати суспільно-історичний досвід, а й самостійно здобувати, узагальнювати, систематизувати, використовувати та перетворювати отримані знання, відкривати для себе нові можливості мислительних дій, що ілюструє процес розвитку творчих здібностей дітей.

Аналіз проблеми розвитку дитячої творчості дає підстави до висновку, що дуже часто в повсякденній свідомості творчість ототожнюється із здібностями до різних видів художньої діяльності (уміння гарно малювати, складати вірші, розповіді та казки, писати музику, співати тощо).

Для розвитку всебічно розвиненої особистості великого значення набувають художньо-творчі здібності, завдання розвитку яких висуває перед дошкільною освітою естетичне виховання.

Науковці дійшли висновку, що лише гармонійний взаємозв'язок художнього виховання з різнобічним життям дошкільника є єдино правильним шляхом естетичного виховання (І. Держинська, Н. Карпинська, Д. Кенеман). Позитивна роль комплексного впливу художньо-естетичних засобів на розвиток творчості дошкільнят була підтверджена і в дослідженнях науковців Н. Ветлугіної, В. Єзікеєвої, Т. Казакової, Н. Сакуліної та ін., що дало їх можливість розробити систему методів, прийомів, форм роботи в закладі дошкільної освіти.

Процес розвитку творчості в дошкільному віці не є самостійним, він потребує керівництва з боку педагога, який повинен збагачувати життєвий досвід, розвивати сприйняття, а бесідами, порадами, спостереженнями допомагати дітям зрозуміти, відчути оточуючу дійсність, практичною діяльністю заохочувати до

прояву своїх задатків, навчати прийомам відтворення, створювати необхідні умови для розвитку уяви, фантазії, і як результат – прояву творчості [16, с.7].

На думку В. Кудрявцева, становлення дитячої творчості – це не рух від «не творчості» до «творчості», в її основі лежить конструктивне оволодіння дитиною загальною, сукупною «силою» людської уяви і мислення. Розвиваючи творчу уяву дошкільників, ми тим самим сприяємо розвитку творчості як базової якості особистості [30, с. 37].

Для справжньої реалізації навколишній світ для дитини повинен стати перетвореним, а не відтвореним, бо світло розуму не може обмежитись одним пізнанням, а повинно художньо втілюватись у новій дійсності, яка створена творчою уявою дитини.

Творча уява – це створення нових образів без опертя на готовий опис або умовне зображення. Творча уява полягає в самостійному створенні нових образів. Вона залежить від багатьох факторів, в тому числі від віку та розумового розвитку. Інтереси дорослих і дітей різні, і уява дітей працює інакше, ніж у дорослого.

До трьох років у дітей уява існує всередині інших психічних процесів, у них закладається її фундамент. У три роки відбувається становлення словесних форм уяви. Вона стає самостійним процесом. У 4-5 років дитина починає планувати, складати подумки план майбутніх дій. У 6-7 років уява носить активний характер. Відтворювані образи виступають у різних ситуаціях, що характеризуються змістовністю і специфічністю, з'являються елементи творчості.

Тому, розвиваючи уяву з раннього дитинства, можна не тільки вдосконалювати пізнавальні процеси і здібності до творчості, але і формувати особистість дитини.

Щоб розвивати творчу уяву, необхідно здійснювати системний розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку, виховувати любов та інтерес до всіх видів художньо-продуктивної діяльності.

Отже, необхідно дотримуватись певної системи, послідовності в реалізації цього завдання:

- накопичення вражень;
- спонтанне вираження творчого початку;
- пошук творчих рішень;
- самостійність;
- індивідуальна і колективна творчість [14].

Дослідження Є. Кравцової, О. Дяченко, В. Кудрявцева включають вивчення психологічних закономірностей розвитку творчої уяви (можливість «схоплювати» ціле раніше частини і переносити риси одного об'єкта реальності на іншій). Розвиток цих особливостей у дошкільників розглядають науковці на матеріалі вивчення різних видів діяльності.

До ефективних педагогічних умов розвитку творчих здібностей та творчої уяви дошкільників вони відносять:

- моделювання педагогічного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- інтеграція різних видів художньо-творчої діяльності дітей;
- розвиток у дітей спостережливості, естетичного сприйняття, збагачення словника, навчання різних видів продуктивної діяльності;
- ознайомлення дітей з етапами творчого пошуку;
- забезпечення всіма необхідними матеріалами для самостійної діяльності дітей;
- широке використання дидактичних, будівельно-конструктивних ігор;
- мотивація дитячої творчої діяльності (для подарунків малятам і рідним тощо) [28, с. 32].

Низка психологів (Д. Богоявленська, Ж. Годфруа, Н. Лейтес, І. Лернер, В. Моляко, А. Петровський та ін.) не без підстав трактують творчість саме в контексті діяльності: творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей.

Вихователь повинен максимально підтримувати ранні творчі прагнення дітей, стимулювати розвиток творчої уяви та творчої практичної діяльності, дбати про збагачення дітей життєвими враженнями.

У сучасній психолого-педагогічній літературі науковці (О. Матюшкін, О. Туриніна, О. Леонтєв, П. Симонов, Н. Гавриш) виділяють 2 напрями керівництва дитячою творчою діяльністю:

- створення умов, які сприяють творчості (наявність у дітей знань, умінь і навичок, здатності до емоційного відгуку на будь-яку діяльність, розвиток у них уяви, зокрема творчої уяви);
- поетапність у досягненні творчого результату: накопичення першочергових уявлень з теми; виникнення задуму; етап реалізації задуму; заключна творча діяльність [18, с.24].

Н. Гавриш наголошує, що систематична, планомірна робота сприятиме тому, що поступово діти почнуть відчувати не тільки задоволення від самого процесу створення нового, але й все більше цікавитимуться отриманим результатом роботи, який повністю буде залежати від розвитку їх творчих здібностей [18, с. 26].

Отже, творчість – важливий складник системи виховання, в ній узагальнено весь життєвий досвід дитини – чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий.

Творчість лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому так важливо сформувати в дітей дошкільного віку творчі здібності в різних видах продуктивної та мовленнєвої діяльності.

1.2. Психолого-педагогічні аспекти розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку

Вивчення проблеми дитячої творчості – один з важливих напрямів наукових досліджень психологів, педагогів, соціологів як в нашій країні, так і за кордоном.

Дослідження А. Бакушинського, Н. Поддякова підтверджують думку про те, що основну педагогічну цінність художньо-естетичної діяльності виявляє не її результат як такий, а емоційно-забарвлений процес, творча дія.

На думку Л. Парамоновой, розвиток дитячої творчості іде двома шляхами: шлях розвиваючого навчання, в основі якого лежить активне засвоєння дітьми прийомів і способів діяльності, подальше їх удосконалення, та шлях творчості, який полягає у творчому опрацюванні вже відомого матеріалу і створенні нових образів. Між цими шляхами існує тісний зв'язок [39, с.23].

Широкі можливості для включення дошкільнят у творчий процес має мовленнєва діяльність. Цілісність словесних образів, які породжує дитяча свідомість у цьому віці, найчастіше відзначається невизначеністю, рухливістю, мінливістю. Вона перебуває в безперервному становленні.

Як наголошує В. Кудрявцев, рухлива цілісність образу, енергію якого ввібрав у себе той або інший «творчий продукт» дитини, залишається чимось невловимим, невідчутним. Відповідно до концепції В. Кудрявцева, важливим аспектом в роботі з розвитку творчості на всіх вікових етапах стає розвиток у дітей уміння виділяти й за допомогою мовленнєвих засобів оформлювати власні думки та судження, втілювати в предметному матеріалі цілісноутворюючі властивості створюваних продуктів [30, с. 52]. Мовленнєва діяльність є одним з необхідних та важливих видів діяльності дітей дошкільного віку. Вона дозволяє дитині відображати свої думки і враження про оточуючий світ, своє відношення до нього, підвищує інтерес до різних видів художньо-творчої дії. У процесі мовленнєвої діяльності збагачується комунікативний досвід, розвиваються мислення та уява, здатність до естетичного сприймання

літературного матеріалу, художній смак, поетичний слух, позитивні якості дитячої особистості, розвивається творчість.

Дослідження науковців свідчать про те, що творчий процес може набувати розгорнутого характеру лише при наявності в дітей певного життєвого, комунікативного досвіду. Для успішного вирішення цієї проблеми велике значення має розвиток творчих здібностей, і, зокрема, творчої уяви, дитячої активності і самостійності. Від внутрішньої активності дитина іде до саморозвитку, коли вона використовує нові знання і дії.

Як свідчать наукові дослідження А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Гаврик та досвід педагогів-практиків, творчі мовленнєві здібності виявляються приблизно з п'ятого року життя, але це зовсім не значить, що до цього моменту їх не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчать спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватись оточуючим явищам, тим ґрунтовніше підготують її до прояву власне творчих здібностей.

Дитяча мовленнєво-словесна творчість, як і дитяче виконавство, зазвичай не має художньої цінності для оточуючих людей. Вони важливі для самої дитини. Критеріями його успішності є не художня цінність мовленнєвого образу, створеного дитиною, а наявність емоційного змісту, виразності самого образу і його втілення, варіативності, оригінальності.

Як зазначає Н. Гавриш, словесна творчість – один із найскладніших видів дитячої творчості, є вищим щаблем мовленнєво-творчої діяльності, що визначається як один із видів художньої творчості, що виникає під впливом творів мистецтва, а також вражень від навколишнього життя і характеризується самодостатністю, знаходить утілення у створенні дітьми різних типів усних зв'язних висловлювань у формі оповідань, казок, віршів тощо [18; 19].

Процес словесної творчості посильний для більшості людей, які володіють певним лексичним запасом, а також мають життєвий, зокрема художній досвід і бажання, потребу сказати своє слово.

На думку А. Богуш, Н. Гавриш, розвиток словесної творчості обов'язково повинен ґрунтуватися на комплексному розв'язанні мовленнєвих завдань (виховання усіх складників звукової культури мовлення, збагачення й активізація лексики дітей, формування граматичної правильності, розвиток зв'язного діалогічного й монологічного мовлення). Поступово діти ознайомлюються з переносним значенням слів, багатозначними словами, фразеологізмами, розуміють їх змістові відтінки. Дослідники розглядають словесну творчість як первинну форму літературної творчості – «спеціально організований, зумовлений мотивацією процес створення дитиною твору в будь-якій формі мовленнєвого висловлювання, що відповідає певним літературним нормам» [11].

Термін «словотворчість» визначає суть процесу творчого орієнтування в мовному середовищі, в якому діти дошкільного віку є найбільш активними (А. Арушанова, О. Гвоздев, Н. Поддьяков, Г. Кудіна, Л. Калмикова, К. Крутій, О. Барташніков, Г. Николайчук).

Мовленнєво-творча діяльність дітей відбувається на рівні зв'язного висловлювання та є наступним після словотворчості етапом, на якому дитина здобуває знання про мову і мовлення, активно і творчо ставиться до процесу опанування мови.

Словесна творчість поєднується з різними видами художньої діяльності, до складу яких вона входить. Виділяють образотворчо-мовленнєву, театральномовленнєву, музично-мовленнєву, літературно-мовленнєву діяльності. Кожному з видів притаманні певні форми перебігу та типи зв'язних висловлювань. Результатом цієї діяльності дітей дошкільного віку є складені ними оповідання, казки, вірші, сценарії, ігрові діалоги, фольклорні форми тощо, але значимість самого творчого процесу, творчого акту, є домінантною порівняно з творчим мовленнєвим продуктом.

В основі словесної творчості лежить сприйняття творів художньої літератури, усної народної творчості, зокрема і малих фольклорних форм

(прислів'я, приказки, загадки, фразеологізми), у єдності змісту та художньої форми.

Художнє сприйняття дитиною літературних творів пов'язане з розвитком у дітей психологічних процесів, поглибленням знань про навколишній світ, збагаченням життєвого досвіду дітей, вихованням у них естетичних і моральних почуттів та розвивається поетапно протягом усього життя від наївної участі в зображуваних подіях до складніших форм естетичного сприйняття. Особливо значні ці зміни у період дошкільного дитинства [16, с. 63].

Питанням розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку присвячені численні дослідження Л. Пен'євської, яка розробила методи та прийоми формування словесної творчості дошкільників, дала рекомендації щодо необхідності проведення попередньої роботи з дітьми, використання спеціальних методів та прийомів у цій роботі.

Є. Короткова акцентує свою увагу на питаннях розвитку зв'язного монологічного мовлення, розглядає творче оповідання як один зі складних етапів з його формування. Вона розробила систему занять з навчання розповіді. Наголошувала на необхідності непрямого керівництва з боку вихователя (мовленнєвий зразок, придумування продовження та завершення казки, розповідь за готовим сюжетом, план, питання, вказівки, аналіз, оцінка дитячих оповідань).

Залежно від використаного на занятті матеріалу А. Богуш виділяє такі види творчих розповідей: .

1. Творчі розповіді на *наочній основі*:

– сюжетна розповідь про іграшку (Спочатку вихователь дає дітям зразок розповіді, далі пропонує описати її: розповісти, як можна з нею гратися (дидактична гра «Магазин іграшок», «Подарунок»), потім пропонується план розповіді);

- розповідь за сюжетною ігровою обстановкою (пропонується скласти невелику сюжетну розповідь про групу іграшок за допомогою зразка розповіді, потім теми чи плану);

- розповіді-інсценівки (розповідь придумує дитина, при цьому виконує три завдання: придумує сюжет, рухає іграшки по столу, розповідає слухачам про дії іграшки);

- придумування початку або кінця подій, зображених на картині;

2. Творчі розповіді на *словесній основі*:

- придумування кінцівки до початку розповіді чи казки вихователя;

- розповідь на тему, запропоновану вихователем;

- самостійне складання дітьми казок [13].

Т. Постоян виділяє інші види творчих розповідей, зокрема [45]:

- *на наочній основі*: сюжетна розповідь про іграшку, але з різними сюжетами (спочатку пропонується реалістична розповідь, потім розповідь-казка про те, куди пішла лялька, з ким вона зустрілася, які пригоди з нею трапилися); розповідь за сюжетною картиною (розповідь включає в себе: події, які передують зображеним, подія, зафіксована на картині, і наступні події); розповідь-мініатюра за картинкою-сюрпризом (пропонується скласти розповідь за картинками з цукерок, на яких зображені персонажі та місце події); розповідь за картинкою про природу (вихователь дає дітям зразок опису однієї пори року, а дітям пропонується уявити дії героїв іншої пори року і описати події); розповідь-роздум; розповідь-етюд (порівнюються природні явища (зима і літо, річка восени і весною).

- *на словесній основі*: продовження розповіді вихователя (придумування кінцівки розповіді); розповідь за планом вихователя; розповідь за опорними словами (з опорою на наочність); розповідь про смішний епізод; розповідь за мотивами знайомих художніх творів; казка-небилиця (вигадування

уявних ситуацій з казковими героями); складання творчої розповіді, казки за власним сюжетом (створення казок «по колу»; написання нової казки з персонажами прочитаної; пригадування, в яких казках живе певний персонаж; розповідання від першої особи) [45].

Н. Гавриш найважливішими джерелами розвитку виразності дитячого мовлення розглядає твори художньої літератури та усної народної творчості, зокрема малі фольклорні жанри (прислів'я, приказки, фразеологізми, загадки, скоромовки). Вона відзначає невідповідність між здатністю дітей до сприйняття образної будови творів і вміннями висловлювати свої думки, враження у власних творах. Науковець виділяє напрями, що реалізуються паралельно як у навчанні рідної мови, так і при ознайомленні з творами художньої літератури та фольклору: розвиток усіх сторін мовлення, розвиток сприйняття літератури та фольклорних творів [19].

К. Крутій акцентує увагу на тому, що дитина для усвідомлювання способу словотворення у різних комунікативних ситуаціях спочатку має засвоїти мотивовану лексику, співвідносячи її з предметом, явищем чи об'єктом довкілля, навчитись добирати суфікси необхідної семантики. Учена приходиться до висновку, що свідомий вибір дитиною дошкільного віку необхідних граматичних засобів у процесі побудови зв'язного висловлювання дає їй змогу вільно користуватися мовленнєвими засобами під час спілкування, при цьому на засвоєння дітьми елементів граматичної системи мови впливають два основні чинники: залежність від простоти або складності мовленнєвого явища та ступінь його комунікативної значущості [29].

А. Богуш наголошує, що словесна творчість – це складний вид творчої діяльності дитини, розглядається як діяльність, що виникає під впливом сприйняття творів мистецтва і що виявляється у створенні оповідань, казок, віршів. Науковець акцентує увагу на тому, що словесну творчість треба розуміти як двоєдиний процес накопичення вражень у процесі педагогічної діяльності та

творчої переробки їх на мову словесних знаків. Вона виділяє різні форми словесної творчості:

- ініціативну словесну творчість: спілкування (самопрезентація, фантазування); складання віршів, казок; мовні ігри (дражнилки, лічилки, заклички, загадки); сюжетно-рольові та будівельно-конструктивні ігри (сюжетоскладання, діалоги); образотворча діяльність (акомпанемент, коментування дії); пізнавальна діяльність (міркування, пояснення);

- спеціально організовану словесну творчість: складання висловів-міркувань, висловів-пропозицій, висловів-задумів; створення індивідуальних і колективних казок, оповідань; придумування римовок, колективних етюдів, загадок, лічилок, закличок [9, с.114].

Ініціативній словесній творчості надається більше уваги в житті дитини, ніж спеціально організованій, адже цей вид творчості є природним для дитини, важливим засобом самовираження, самореалізації, та знаходить прояв у різних видах дитячої діяльності.

У сюжетно-рольових іграх словесна творчість проявляється під час складання сюжету, ігрових діалогів, сценаріїв; в пізнавальній діяльності – у процесі висловлювань-міркувань, висловлювань-пояснень, висловлювань-запитань; в образотворчій, музичній, конструктивній, театральній діяльності – під час дій, їх коментарю; у процесі спілкування з однолітками і дорослими – через самопрезентацію та фантазування; в художньо-мовленнєвій діяльності – презентується під час складання за власною ініціативою казок, оповідань, віршів, а також мовних ігор, дражнілок, лічилок, скоромовок, загадок, закличок тощо. В основі ініціативної словесної творчості є досягнення, знання дитини, які вона здобула у процесі навчання.

Індивідуальна словесна творчість має важливе значення для розвитку творчої уяви, образного та логічного мислення, емоційно-чуттєвої сфери

дошкільника. Значною мірою саме від багатства, оригінальності, змістовності словесної творчості залежить рівень ігрової, художньої діяльності дитини.

За способом організації науковці (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій та інші) розрізняють колективну, групову та індивідуальну мовленнєво-творчу діяльність дітей (словесну творчість). Кожен з видів передбачає використання специфічних методів та прийомів керівництва та супроводу словесної творчості, що зумовлено певним рівнем розвитку мовленнєвих умінь, літературознавчої обізнаності та творчої уяви.

Одним із засобів розвитку словесної творчості є сюжетоскладання у процесі театралізованої діяльності.

Л. Артемова класифікує театралізовані ігри залежно від їх виду та специфічного сюжетно-рольового змісту. Вона пропонує поділяти театралізовані ігри на дві основні групи: режисерські ігри та ігри драматизації. У першому випадку дитина як режисер, водночас «голос за кадром», організовує театральнo-ігрове поле, акторами і виконавцями в якому є ляльки. В іншому випадку – актори, сценаристи, режисери – самі діти, які за ходом гри домовляються між собою про те, хто чим буде займатися, хто яку роль виконуватиме [1].

Деякі дослідники поділяють театралізовану діяльність на ігри за сюжетами літературних творів (Р. Жуковська, В. Захарченко, М. Маханева, Т. Маркова, Г.Тарасенко) творчі рольові ігри. Г. Тарасенко зазначає, що у творчих рольових іграх, які виникають і розвиваються під впливом прослуханих творів, діти комбiнують уявлення від прослуханих творів із уявленнями, які вони мають про навколишню дійсність, в одному ігровому сюжеті. Зв'язок із текстом літературного твору в таких іграх менш стійкий і діти мають можливість відобразити в одному ігровому сюжеті не лише зміст будь-якого конкретного твору, а й окремі епізоди з різних літературних джерел, комбiнуючи їх з уявленнями про навколишнє зі свого особистого досвіду. Тобто йдеться про сюжетоскладання як спосіб самостійної організації дітьми літературно-

мовленнєвого матеріалу – сюжету, сценарію – основи гри. Автор називає цей вид ігор як «гра для себе», тобто діти грають для себе, щиросердно віддаються ігровій ролі [58].

У процесі мовленнєво-творчої діяльності вихователі використовують різні способи організації дітей. Так, індивідуальній творчій мовленнєвій діяльності, як зазначає К. Крутій, обов'язково повинна передувати колективна творчість, у ході якої дитина поступово здобуває необхідні для творчості вміння і навички в найсприятливішій для цього ситуації. Адже колективне творення, спрямоване і кероване вихователем, завжди закінчується успішно, що надає дітям особливого задоволення, віри у свої можливості та бажання повернутися до цієї діяльності ще не раз. У процесі колективної творчості діти мимовільно, залюбки й успішно вчаться одне в одного, переймаючи найрезультативніші засоби дії. Ця форма організації цінна також багатоваріантністю при вирішенні одного завдання, що позитивно впливає на розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення дошкільників [29, с.21].

Поступово вихователь починає використовувати групову (дует, тріо) форму організації, наприклад, складання розповіді командами. Вихователь доручає дитині обрати собі товаришів для сумісної розповіді, наприклад за картиною, набором іграшок тощо. Утворена група розповідачів домовляється, хто за ким, про що, як вони будуть складати розповідь. Причому кожен член команди уважно слухає мовлення свого товариша, доповнює його, підтримує у випадку виникнення труднощів.

Групова мовленнєво-творча діяльність, як наголошує К. Крутій, є переходом до індивідуальної словесної творчості, коли всі діти отримують загальне завдання, всім пропонується загальна тема або діти самостійно обирають тему свого твору, але вони самостійно виконують завдання і далі презентують його всій групі [29, с. 28].

Важливе значення має індивідуальна мовленнєва творчість на занятті та подальше включення складених дітьми розповідей у колективний художній твір. Таке поєднання є цінним для індивідуального і колективного етапів мовленнєво-творчої діяльності на занятті. Складена дитиною розповідь презентується всій групі, яка стає його поціновувачем, критиком, співавтором, що безперечно впливає на підвищення якості індивідуальної мовленнєвої діяльності, адже поступово у процесі навчання кожна дитина перебуває в ролі автора, критика і слухача.

Отже, використання різних способів організації розвитку словесної творчості дітей у процесі навчання сприяє підвищенню її якості. Їх характерні особливості представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Порівняльна характеристика організованої та ініціативної мовленнєвої творчої діяльності

<i>Організована мовленнєва творча діяльність</i>	<i>Ініціативна мовленнєва творча діяльність</i>
Відбувається за ініціативою педагога	Відбувається за ініціативою дитини
Орієнтована на кінцевий результат	Орієнтована на сам процес
Обов'язкове дотримання літературно-мовленнєвих норм	Самостійне використання отриманих раніше мовленнєвих знань, умінь, навичок
Багатоваріантність творчого рішення	Миттєва імпровізація, часто без повторення
Передбачає послідовність етапів творчого процесу	Можлива відсутність окремих етапів творчого процесу
Вихователь виконує функцію організатора, коректора, режисера	Втручання вихователя у творчий процес лише за проханням дитини

Отже, саме розвиток мовленнєвої творчості дітей є тим чинником виховання особистості, який формує систему особистісних їх цінностей, забезпечує активну життєву позицію, орієнтацію у сферах їх життєдіяльності.

Через словесну творчість дитина задовольняє свою головну потребу – потребу у самоствердженні й самореалізації. Характерна риса словесної творчості дітей – її щиросердність, відвертість, емоційність. Дитина не може творити, перебуваючи осторонь процесу, вона завжди всередині свого творіння, в кожному його елементі.

Словесна творчість дітей старшого дошкільного віку тісно пов'язана з різними видами дитячої активності: може виступати самостійною цілеспрямованою діяльністю, а також входити до складу будь-якої діяльності у формі мовленнєвих дій через спрямування, проникнення, регулювання.

В обох випадках словесна творчість старшого дошкільника спонукається потребою у самовираженні, у відбитті через мовлення власних почуттів, уявлень, вражень, образів уяви, що навіяні сприйманням художніх творів та довкілля. Дитина прагне скласти розповідь, сподівається на увагу слухачів, для неї важливо, щоб її власний твір здобув позитивну оцінку.

А. Богуш завдання з розвитку словесної творчості старших дошкільників розглядає в контексті зі становленням художньо-мовленнєвої діяльності дітей, а розвиток художньо-естетичного сприймання, формування художньої та літературної обізнаності – як важливі її складники. Навчання словесної творчості пов'язується зі становленням естетичної функції мовлення [11].

Характерною особливістю словесної творчості в старшому дошкільному віці, як зауважує Н. Гавриш, є її взаємозв'язок, взаємопроникнення в інші види дитячої діяльності – синкретичність. Натомість незалежно від виду чи характеру діяльності, з якими пов'язана словесна творчість, вона зорієнтована на діалог і взаємодію. Саме в словесній творчій діяльності під впливом художніх творів і вражень від довкілля в дитини з'являється здатність до рефлексії, «примірювання»

до себе різних за характером образів, типів, уміння прийняти їх позицію у проживанні різних ситуацій, відчуті їх переживання [19, с. 97].

Науковець стверджує, що діти старшого дошкільного віку аналізують й висловлюють певні оцінно-етичні судження щодо дій, учинків та поведінки персонажів творів, намагаються ідентифікувати себе з тими, чії образи відтворюють, співвідносять себе з ними, перевтілюються в них. З іншого боку, завдяки оригінальності своїх творчих проявів дитина намагається виділити, уніфікувати себе серед інших, у своєму творчому злеті прагне до відчуження від реального, поринає до вигаданого світу.

Н. Гавриш акцентує увагу на тому, що словесна творчість для дитини старшого дошкільного віку – це можливість наблизитися до світу прекрасного, відчуті естетичне задоволення від творчого процесу. Природним є момент естетичного милування дитиною результатом своєї творчості – самостійним зв'язним висловлюванням. Відтак це передбачає володіння «нормою», «технікою» побудови різних типів висловлювання, а також високий рівень художньо-естетичного сприймання і творчої уяви [19, с.32].

На думку К. Крутій, для розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку важливе значення мають саме такі мовленнєві ситуації, які створюють умови для орієнтовно-дослідницької мовленнєвої діяльності в умовах розв'язання проблемних завдань. Це відкриває варіативні можливості вибору конкретних засобів реалізації, дає змогу найбільш результативно і доречно застосувати мовленнєві дії і гнучко керувати ними в ході розв'язання мовленнєвих завдань [29, с. 34].

Словесна творчість – важлива частина психічного, духовного життя дитини старшого дошкільного віку на етапі дошкільного дитинства. Як зазначає І. Луценко, це унікальна діяльність, структура якої складається з низки компонентів.

Мотиваційний компонент, який визначається як спонукання дитини до словесної творчості та охоплює такі показники: нахили, бажання придумувати,

фантазувати, свідомий вибір предмету творчості, потреби, емоційні переживання й настанови, спонукання.

Діамонологічний компонент виявляється в розумінні діалогової природи словесної творчості, в якій кожен сплеск, творчий прояв є реакцією на будь-яку інформацію – сприйнятий текст, слово-стимул, репліку у спілкуванні і водночас виявляється запрошенням до спілкування, взаємодії. З іншого боку, словесна творчість передбачає створення кінцевого продукту – зв'язного висловлювання в певній мовленнєвій формі, що відповідає змісту. Отже, означений компонент виявляється в активному творчому ставленні дитини до літературного твору, прагненні до співтворчості з автором, до власної мовленнєвої творчості.

Когнітивний компонент ґрунтується на знаннях літературних і фольклорних творів, композиційних та жанрових особливостях, засобах художньої виразності. Для успішності в словесній творчості дитині старшого дошкільного віку окрім знань потрібні вміння добирати найбільш точні для конкретної ситуації слова, будувати речення різних синтаксичних конструкцій; використовувати різноманітні види зв'язку між реченнями; переносити в самостійну словесну творчість знання про жанрові, композиційні й мовні особливості художніх творів.

Образний компонент. Головним елементом будь-якого твору є художній образ, узагальнюючий, типізований і водночас індивідуальний. Основною якісною характеристикою мовленнєвої продукції також є образність. Про наявність її можна говорити, якщо дитина сприймає і усвідомлює літературний і мовний образ, доречно вживає засоби образності у власному мовленні.

Креативний компонент характеризується чутливістю до проблеми, здатністю до її визначення і орієнтування у шляхах її розв'язання. Про креативний компонент у процесі словесної творчості свідчить оригінальність задуму, здатність створити цікавий сюжет, готовність до багатоваріантного розв'язання творчого завдання.

Емоційно-експресивний компонент характеризується обов'язковою творчою, емоційно сприятливою атмосферою, що народжує натхнення, поетичний настрій. У творчому процесі складання творів дитина передає свій стан, відтворює гаму почуттів, переживань, уявлення про себе через зображення подій, образи персонажів, а також емоційно-оцінювальне ставлення до себе і до людей [32].

Отже, дитяча словесна творчість – багатоструктурна діяльність, для успішного перебігу якої необхідною є, окрім наявності спеціальних знань та здібностей, загальна творча спрямованість особистості, що зумовлюється певними внутрішніми та зовнішніми психологічними умовами, насамперед сформованістю психічних процесів: мислення, уяви, фантазії, сприймання.

1.3. Використання ЛЕГО-конструювання у процесі розвитку словесної творчості у старших дошкільників

Важливе місце в системі засобів розвитку словесної творчості дошкільників посідає гра. Її вплив на виховний процес дітей було розкрито в роботах сучасних педагогів (Л. Артемова, А. Бондаренко, Г. Григоренко, Р. Жуковська, В. Захарченко, Т. Маркова, Д. Менджерицька, О. Сорокіна, О. Усова, Г. Швайко, К. Щербакова та ін.). Зазначимо, що хоча проблема гри завжди була в центрі уваги педагогічної науки, однак аспекти ж ігрового потенціалу в процесі розвитку творчості і зокрема, словесної творчості дошкільників залишаються поза увагою науковців.

Педагогічна цінність творчої гри полягає і в тому, що в її процесі, крім взаємин, обумовлених змістом, ролями, правилами, між дітьми виникають реальні стосунки. Адже їм доводиться домовлятися про гру, розподіляти ролі, контролювати виконання правил тощо. У грі дошкільники легше налагоджують контакт між собою, підпорядковують свої дії, поступаються одне одному, оскільки

це належить до змісту прийнятих ними ролей. Реальні взаємини є основою організації дитячого товариства, що дає підстави вважати гру формою організації життя і діяльності дошкільнят.

Одним із різновидів творчих ігор для дітей дошкільного віку є будівельно-конструкційні ігри, оскільки, як зазначає Т. Поніманська, крім певних знань, моторних, сенсорних навичок, моральних і волевих якостей, вони потребують активної роботи дитячої уяви, нешаблонного мислення, уміння знаходити оригінальні рішення, ініціативно діяти у незвичних ситуаціях. Під час будівельно-конструкційних ігор усі ці якості динамічно розвиваються і випробовуються дітьми в єдності та взаємодії [44, с. 214].

Конструювання – це створення моделі, побудова, повне взаєморозміщення предметів, частин, елементів. Конструювання в дошкільному віці – це різноманітні конструкції, саморобки з будівельного, природного, залишкового та інших матеріалів. Робота з різними матеріалами розвиває в дітей творчість, креативне мислення, допомагає формувати практичні вміння та навички.

У процесі створення будь-якої конструкції діти працюють з різними деталями, інструментами, завдяки чому розвивається дрібна моторика рук, окомір. Робота з дрібними деталями готує руку дитини до письма.

Під дитячим конструюванням прийнято розуміти створення різних конструкцій і моделей з будівельного матеріалу і деталей конструкторів або інших матеріалів.

Закономірно, що конструктивна діяльність тісно пов'язана з грою, відповідає інтересам дітей та часто відображає предмети довкілля.

Конструктивна діяльність має моделювальний характер. Насамперед, вона сприяє розвитку у дошкільника образного й наочно-схематичного мислення, формування уявлень про цілісність предметів довкілля. Під час створення конструкції, тобто моделі реального об'єкта, якість його сприйняття значно підвищується, що дає змогу моделювати навколишній світ та його предмети в

характерних рисах і взаємозв'язках. Така спрямованість конструктивної діяльності позитивно впливає на розвиток мислення дітей, оскільки їм доводиться розв'язувати низку проблем – як будувати, чому так, а не інакше, у якій послідовності виконувати завдання, з'являється потреба в орієнтуванні на форму, величину, колір, взаємозв'язок елементів, у правильному розташуванні компонентів конструкції і т.д. Діти вчаться планувати свою діяльність для досягнення певної мети, діяти двома руками під контролем зору, виконувати завдання до кінця, долаючи труднощі різного характеру, оволодіваючи прийомами виконання практичної діяльності [40].

Під час конструктивної діяльності формуються такі важливі якості особистості, як самостійність, ініціативність, організованість, цілеспрямованість, наполегливість. Групове конструювання, як стверджує Л. Парамонова, просто необхідне для навичок роботи в колективі: діти вчаться розподіляти між собою обов'язки, працювати дружно, в єдиному ритмі, уважно слухати і чути одне одного [39]. Оформлюючи споруди, прагнучи досягти гармонії форми і кольору, діти щось вигадують, обговорюють доцільність використання тих чи інших деталей, придумують різні ігри, сюжети до них. У процесі такої діяльності в них розвивається словесна творчість, їх художній смак.

Самостійна будівельно-ігрова діяльність сприяє закріпленню набутих на заняттях умінь і навичок, вирішенню нових конструкційних завдань, що вимагають ініціативи та винахідливості. Якщо на заняттях діти оволодівають лише найтипівішими прийомами роботи, то у грі вони вдосконалюють, перебудовують, доповнюють різними деталями одну й ту саму споруду протягом багатьох днів. Створені у грі конструкції можуть бути значно складнішими, ніж виготовлені на занятті. Під час гри найяскравіше виявляються індивідуальні особливості, інтереси, нахили, знання, уявлення дитини, вона самостійно обирає тему будови, придумує нові споруди, розв'язує конструкційні завдання.

Діти старшого дошкільного віку вже виявляють здатність самостійно домовлятися про тему будови, розподіляти обов'язки, добирати необхідний матеріал тощо. Вихователь повинен дбати, щоб кожна дитина брала участь у зведенні споруд. З. Ліштван рекомендувала використовувати комплексні сюжетні будови, в яких дошкільнятам доручають самостійне виконання певної операції. Після закінчення робіт діти спільно з вихователем з'ясовують, наскільки відповідає споруда задуму, обговорюють внесок кожного у результат. Учена зазначала, що будівельно-конструкційні ігри розвивають розумові здібності: вміння цілеспрямовано розглядати предмети і споруди, уявно ділити їх на частини, порівнювати, бачити спільне і відмінне, робити висновки й узагальнення, виокремлювати основні елементи конструкції, від яких залежить розміщення інших. Також у дошкільників виробляється вміння користуватися сенсорними еталонами (системами геометричних форм і тіл, просторових відношень, кольорів тощо), їхні дії стають усвідомленими, вони починають самостійно оволодівати узагальненими способами зведення подібних споруд у змінених умовах.

Згідно з нормативними програмами розвитку дітей у закладі дошкільної освіти, як зазначають А. Федорович, Л. Савченко, конструювання може здійснюватись індивідуально чи колективно, а також носити репродуктивний або творчий характер. Тому вихователям слід поступово знайомити малюків з новими деталями конструкторів та їх властивостями. Конструктивна діяльність ускладнюється з переходом дитини до старшої групи, де її вчать конструювати за складнішими, ніж у молодшій групі, умовами, будувати за малюнком. Старші дошкільники здатні споруджувати колективні будівлі, вчать домовлятися, планують спільну діяльність, разом аналізують будівлю та розповідають про неї. Конструктивний задум малюки реалізують, промовляючи власні уявлення, вказуючи, з яких деталей і як будуватимуть [61].

Учені радять час від часу створювати проблемні ситуації задля вправлення дитини в аналізі та створенні одного й того самого образу в різних ситуаціях, різними способами; поєднувати конструювання з іншими видами діяльності.

Ігри, основою яких є зведення конструкцій, мають багато спільного з трудовою діяльністю, сприяють формуванню в дошкільників уміння ставити мету, планувати послідовність операцій, добирати необхідний матеріал, оцінювати результати роботи (свої та інших), творчо здійснювати задум гри.

Велике значення під час будівельно-конструктивних ігор має матеріал, який використовує дитина в грі. На сьогодні існує велика різноманітність конструкторів і будівельних наборів, які використовуються в дитячому конструюванні.

Своєрідність конструкторських та будівельних наборів – у різних засобах з'єднання деталей. Конструктори знайомлять дітей з основами та можливістю конструювання, в процесі якого здійснюється інтелектуальний розвиток дитини, формуються здібності до технічної творчості. Ці іграшки розвивають розум, кмітливість і трудові навички.

LEGO-технологія – одна з найвідоміших навчальних систем, яка використовує реальні моделі в предметно-ігровому середовищі під час навчання та розвитку дітей дошкільного віку. Нині компанією «LEGO Group» розроблено серії конструкторів як для розваг та дозвілля дітей, так і для навчання, розвитку творчих здібностей.

Л. Парамонова акцентує увагу на тому, що конструювання предметів з LEGO-деталей є засобом інтелектуального розвитку дошкільників, яке інтегрує різні види діяльності дошкільника [39].

Конструювання має значні можливості для розвитку творчих здібностей, а саме розвитку словесної творчості. Конструктор LEGO є універсальним і має низку переваг серед інших видів конструкторів, зокрема в ньому є велика кількість різних деталей, а тому і значні можливості їх оригінального використання, яскравість, якість, безпечність, свобода у виборі тематики та

матеріалу, що викликає в дітей інтерес саме до нього. З його деталей дошкільники легко будують кімнати лялькам, гаражі, будинки для тварин тощо. Конструктор не містить чіткої інструкції з використання, а тому дитина сама вирішує, що їй конструювати; він відкриває простір для пошуку, стимулює дитячу допитливість, яка оформлюється під час мовлення, а тому конструкції можуть вдосконалюватися, змінюватися, перетворюватися у будь-що, що є необхідним дітям у процесі ігрової діяльності та стимулює розвиток словесної творчості [22; 50].

Конструкційні ігри, як одні із творчих видів, спрямовують увагу дитини на різні види будівництва, сприяють розвитку конструкторських навичок та залученню їх до спільної мовленнєвої та трудової діяльності.

Як зазначає О. Рома, у конструкційно-будівельних іграх з LEGO яскраво проявляється зацікавленість дітей різноманітністю деталей конструктора, його функціональністю, що викликає бажання з ними працювати і про них розповідати. Такі ігри з LEGO допомагають створювати ситуації успіху, бо все, що будують діти, виявляє їхню індивідуальність, креативність та власне бачення світу, яке повинне бути оформлене в дитячому мовленні [47; 50; 51].

Будівельно-конструкційні ігри з LEGO дають можливості дитині відчувати насолоду від виявлення власної самостійності та активності як в конструктивній діяльності, так і мовленнєвій; оволодіти здатністю фантазувати, творити, проговорювати, вигадувати, спираючись на власний досвід; відкривати нові закономірності словотворення; оволодівати нестандартними способами використання предметів та речей і мовленнєвого їх супроводу; експериментувати з формами, їх поєднанням і комбінуванням та створювати невеликі вигадані сюжетні розповіді; задовольняти потребу у визнанні серед однолітків та дорослих у створенні нових поєднань будівельних частин та вигаданих історій; розвивати вміння взаємодіяти з партнерами у процесі конструювання та спілкування [47].

Конструювання з LEGO доцільно використовувати в освітньому процесі:

- за бажанням, ініціативою дітей у будь-який час, вільний від організованої освітньої діяльності;
- як спеціалізоване заняття з LEGO-конструктором;
- як частина або продовження організованої навчальної діяльності – занять, коли діти за бажанням можуть програвати те, що їх найбільше здивувало на занятті, або вигадувати ігри на зовсім іншу тему;
- поєднуючи з іншими видами ігор (розвивальними, рухливими, творчими, настільними), які можуть переходити у будівельно-конструкційну гру з LEGO.

У Програмі розвитку дитини від 2 до 6 років «Безмежний світ гри з LEGO», розробленій корпорацією The LEGO Foundation, серед освітніх завдань для дітей 5-6 років визначені ті, що інтегруються із завданнями на розвиток дитячої словесної творчості [47]:

- розвивати емоційну чутливість та сприймання, спонукати помічати красу довкілля у звичайних речах, милуватися ними та знаходити образні мовленнєві вираження своїх вражень від навколишнього світу;
- заохочувати до обстеження та аналізування властивостей предметів навколишнього, оформлювати їх у мовленні, пошук різноманітних варіантів створення однакових споруд, коментуючи свої дії;
- ознайомлювати із можливістю взаємозамінювати деталі одного типу на інші, замінювати одні висловлювання іншими, схожими за змістом;
- спонукати обмірковувати задуми ігрових споруд, обирати необхідний матеріал, бачити недоліки у вже створених конструкціях і шукати можливості їх усунути;
- спонукати до вдосконалення та зміни своєї моделі, з урахуванням конкретних умов, вигаданого сюжету, ігрової ситуації, оформленої в мовленні;
- заохочувати створювати конструкції з LEGO, добираючи різні додаткові матеріали відповідно до власного задуму та призначення виробу, добирати різні мовленнєві конструкції;

- залучати до виготовлення необхідних матеріалів чи аксесуарів до гри, створення простих ескізів, схем, планів для реалізації задуманого ігрового сюжету та оформлювати їх у мовленні;
- заохочувати до поєднання кількох споруд в одну велику композицію, продумуючи при цьому їх просторове розміщення, додаткове оформлення або прикрашання з вигадуванням нових ліній сюжету;
- залучати до налагодження взаємодії та діалогу з однолітками, навчати прислухатися одне до одного, домовлятися, приймати спільні рішення, брати відповідальність на себе, допомагати одне одному, поважати внесок кожного у досягненні спільного успіху;
- спонукати складати розповіді-описи про створені з LEGO моделі за запитаннями дорослого та самостійно надавати розповіді емоційного забарвлення, вносити елементи передбачення;
- заохочувати висловлювати свої думки, враження, переживання від спільної діяльності з однолітками;
- розвивати творчі конструктивні та словесні здібності, ініціативність, винахідливість, креативність, самостійність мислення;
- формувати естетичні смаки та вподобання, надавати можливість творити за власним виробом у конструктивній та мовленнєвій діяльності;
- виховувати ціннісне ставлення до створення різних варіантів виробів, формувати розуміння неповторності кожної конструкції та кожної мовленнєвої моделі.

У програмі визначено показники успіху старших дошкільників у конструктивній та словесній творчості, серед них:

- прояви прагнення до пізнання навколишнього, зацікавленість розмаїттям конструкторських та словесних рішень під час створення споруд однакового призначення, виокремлення основних властивостей та складників предметів, намагання творчо відтворити їх у своїх конструкціях та висловлюваннях;

- орієнтування в різноманітності деталей LEGO, вміння взаємозамінювати деталі різного типу або розміру, аргументувати свій вибір;
- вміння відображати в конструкціях об'єкти предметного, природного, культурного та соціального світу та образи своєї уяви, виразно передавати в діяльності та мовленні особливості їх зовнішнього вигляду та будови;
- вміння планувати свою діяльність, подумки створювати, розгортати задум побудови, складати умовний план його втілення, коментувати свої дії;
- задоволення від виготовлення конструкції, будівлі самостійно та колективно за планом-схемою, зразком, поданими умовами та власною уявою, із подальшим творчим обігруванням і складанням сюжетних розповідей;
- вміння поєднувати різні види продуктивної діяльності (конструювання, малювання, ліплення, аплікація тощо) під час створення певних образів, доповнюючи їх мовленнєвими сполученнями;
- прояв фантазування, імпровізування, відтворення вигаданих образів у власному творчому конструюванні, оформлення вигаданих образів у мовленні, вміння шукати різні нестандартні рішення з LEGO, радіти успіху;
- вміння виявляти допитливість, ініціативу, створювати нові неповторні споруди та інші іграшки, складні конструкції, добирати іграшки та інші матеріали відповідно до власного задуму, з'єднувати декілька споруд в одну велику, вигадувати власні сюжети ігор та реалізовувати їх;
- відчуття задоволення від самого процесу та результату створення нового;
- бажання складати невеликі розповіді-презентації описового та сюжетного характеру, надаючи розповіді емоційного забарвлення і внесення елементів передбачення;
- вміння висловлювати свої думки, переживання від спільної діяльності [47].

Як зауважує О. Рома, дошкільникам подобається працювати з LEGO. Конструктор допомагає дітям втілювати в життя свої задуми, і насолоджуватись результатом власних дій. Діти відчують себе творцями, експериментують і

створюють щось нове для себе та своєї гри. Ігри з конструктором довго тримають інтерес дітей, тому що забезпечують значну варіативність, різноманітність комбінацій. Конструюючи, вони уявляють індивідуальні картинки та сюжети, які оформлюють у мовленні [50; 51].

Педагоги-практики закладів дошкільної освіти, які впроваджують LEGO-конструювання в освітній процес, зазначають, що різноманітність дидактичного матеріалу може викликати і певні труднощі як у роботі з ним, так і при спілкуванні з однолітками.

По-перше, дітей треба навчити назвам усіх деталей, необхідно врахувати, що здебільшого діти працюють у групах. Так при проханні однієї дитини передати деталь конструктора, незнання її назви сповільнить процес конструкторської творчості, ускладнить спілкування з ровесниками.

По-друге, діти повинні складати конструкцію так, щоб вона була міцною, з надійно скріпленими деталями, що потребує пояснення свого вибору.

По-третє, діти мають підбирати деталі за такими властивостями як форма, колір, величина. Якщо ж мова йде про механічну конструкцію, важливо знати чітко місце для кожної деталі, інакше зібрана модель не буде приводитися у рух. Досягнення успішного результату в конструюванні дасть поштовх словесній творчості дітей.

Це важливі аспекти слід враховувати педагогу в організації роботи з LEGO-конструювання.

Розвивальні можливості LEGO-конструкторів надзвичайно великі: завдяки ним діти мають змогу створювати моделі навколишнього простору в найістотніших рисах і відносинах; формують у дітей уявлення про навколишній світ; формують уміння доводити розпочату роботу до кінцевого результату та вміння працювати з ровесниками та дорослим; розвивають моторику рук; виховують самостійність. Поряд із цим головним завданням LEGO-конструювання є розвиток творчих здібностей дітей через предметну діяльність.

Вирішуючи прості, зрозумілі й цікаві завдання, діти без значних труднощів створюють щось нове й неповторне, яке потім потребує вираження у мовленні. На таких заняттях та у самостійній конструктивно-ігровій діяльності вони фантазують, розкривають свій творчий потенціал [54].

Отже, взаємозв'язок LEGO-конструювання з іншими технологіями і засобами сприяє тому, що конструювання стає творчим видом діяльності, а конструктор LEGO стає засобом розвитку творчих здібностей дітей, зокрема мовленнєвих. Конструювання як вид діяльності дітей старшого дошкільного віку допомагає дітям будувати і фантазувати, захоплено працювати, втілюючи задумане, уявне, що, безсумнівно, сприяє розвитку творчих здібностей та словесної творчості дітей.

Висновки до першого розділу

Таким чином, здійснивши аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми розвитку творчості дошкільників загалом і словесної творчості зокрема, з'ясували, що одним з основних завдань сучасної освіти визначено формування всебічно розвиненої, творчої особистості, здатної реалізувати творчий потенціал у динамічних соціально-економічних умовах, як у власних життєвих інтересах, так і в інтересах суспільства. Завдання творчого розвитку необхідно вирішувати вже на етапі дошкільного дитинства, оскільки це – чи не єдиний відрізок людського життя, де творчість можна розглядати як універсальну здатність, що забезпечує успішне виконання найрізноманітнішої дитячої діяльності.

З'ясовано, що одним з видів продуктивної діяльності дітей дошкільного віку є словесна творчість, яка пов'язана з наочно-образними уявленнями, що виникають під впливом творів мистецтва і вражень про навколишнє на мову слів, і розвивається в процесі співпраці дорослого та дитини. Для активної та успішної участі дітей дошкільного віку у словесній творчості необхідна психологічна

платформа, яка базується на розвиненій уяві, творчому мисленню, образному сприйняттю, мовленні. Словесна творчість як найскладніший вид діяльності дітей, з одного боку, є важливою умовою, з другого – ефективним засобом розвитку творчої особистості.

Одним із важливих засобів, який сприяє підвищенню рівнів розвитку словесної творчості старших дошкільників, є ЛЕГО-конструювання.

Науковцями підтверджено, що завдяки ігровим формам пізнання дійсності, до яких відносять і ЛЕГО, діти з легкістю опановують суспільний досвід, набувають і закріплюють комплекси знань, умінь і навичок, розвивають свій потенціал, свої здібності та обдарування. Ігри з будівельним матеріалом, і зокрема з ЛЕГО-конструктором, приносять дітям емоційну насолоду, почуття радості від вирішення різноманітних конструкційних завдань, зміцнюють віру в свої сили, виховують почуття власної гідності, розвивають словесну творчість дошкільників. Завдяки постійному вправлянню їхні рухи стають точними, швидкими, спритними, легко піддаються зоровому контролю, поліпшується узгоджена робота дрібних м'язів, а отже створюються умови для активного розвитку мовлення і творчих проявів в комунікативній діяльності.

Взаємозв'язок ЛЕГО-конструювання з іншими технологіями сприяє тому, що конструювання стає творчим видом діяльності, а конструктор ЛЕГО – засобом розвитку творчих здібностей дітей, зокрема мовленнєвих.

Використання ЛЕГО-конструкторів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є ефективним засобом в розвитку творчих здібностей дошкільників, і зокрема розвитку словесної творчості.

Завдяки ЛЕГО діти вчаться детально пояснювати свої дії, словесно оформлювати свої міркування, надавати чіткі та зрозумілі інструкції, складати та розповідати вигадані історії і сюжети, висловлювати і цікаво оформлювати власні думки, формується вміння працювати в парах, уміння вчитися у однолітків, дослухатися до їх ідей, пропонувати власні ідеї.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ

2.1. Визначення рівнів розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку

Під час проведення експериментальної роботи ми виходили з того, що дошкільний вік є сензитивним періодом формування словесної творчості дітей, яка є складником гармонійного розвитку особистості, розвиток якої забезпечується використанням різних засобів, серед яких чільне місце займає конструктивна діяльність, а саме LEGO-конструювання.

Підґрунтям для експериментального дослідження послуговували праці психологів і педагогів І. Беха, А. Богущ, Л. Виготського, А. Давидчук, О. Запорожець, О. Матюшкіна, В. Моляко, В. Мясищева, С. Пазиненко, Л. Парамонова, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, Л. Шульги з проблем розвитку творчості дітей старшого дошкільного віку; сучасні психолого-педагогічні дослідження Ж. Журавльова, Р. Немова, Л. Чорної, Є. Кульчицької, в яких акцентовано увагу на розвитку словесної творчості дітей, що і зумовило виокремлення критеріїв її сформованості.

Проблемі формування словесної творчості як одного із засобів самовираження дітей старшого дошкільного віку та її взаємозв'язку з різними видами дитячої діяльності (ігровою, образотворчою, театралізованою, музичною тощо) присвячено дослідження А. Аніщук, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Гончаренко, Т. Піроженко, О. Тихеєвої, С. Хитрої та інших.

Вплив гри на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку досліджено у працях Л. Артемової, А. Богущ, Л. Виготського, Л. Калмикової, К. Карасьової, Н. Луцан, Т. Піроженко, О. Сороки та ін. Науковцями доведено, що в ігровій діяльності мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку набуває особливих рис. В ігрових діях збагачується емоційно-чуттєва сфера,

активізується й удосконалюється їхнє мовлення, а завдяки різноманітним мовленнєвим й інтонаційним засобам виразності ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку, а отже і конструктивна діяльність, стає змістовнішою й яскравішою.

Для визначення рівнів розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання нами було організовано і проведено дослідження на базі Кременчуцького закладу дошкільної освіти (ясла-садка) № 57 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області.

У дослідження взяли участь 32 дитини старшого дошкільного віку (по 16 дітей в експериментальній і контрольній групах) з приблизно однаковим рівнем розвитку, в яких працюють вихователі однакової кваліфікації.

Наше дослідження складалося з трьох етапів (констатувального, формувального та контрольного).

На першому (констатувальному) етапі дослідження ми виявили критерії, показники та схарактеризували рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку; провели кількісну та якісну обробку отриманих результатів.

На другому етапі дослідження (формувальному) розроблено та впроваджено систему роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання.

Третій етап дослідження (контрольний) передбачав проведення контрольного обстеження дошкільників з метою перевірки ефективності проведеної на формувальному етапі роботи; визначена ефективність використання LEGO-конструювання у процесі розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку.

На констатувальному етапі експерименту нами ми провели анкетування вихователів, проаналізували чинні програми навчання та виховання, плани

навчально-виховної роботи вихователів закладів дошкільної освіти, виявили рівні розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз стану означеної проблеми в практиці роботи ЗДО ми розпочали з аналізу Базового компоненту дошкільної освіти та чинних програм навчання та виховання дітей дошкільного віку («Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Я у Світі») щодо розвитку словесної творчості в старших дошкільників.

У Базовому компоненті дошкільної освіти у напрямі «Мовлення дитини» визначено, що у дитини сформована мовленнєва компетентність, якщо вона «здатна продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість». У дитини розвинуто зв'язне мовлення, якщо вона ефективно спілкується рідною мовою, свідомо намагається говорити виразно і правильно, чітко промовляючи звуки і слова відповідно до орфоепічних норм української мови. У дитини повинні бути сформовані такі навички і вміння: складати різні види розповідей (описові, сюжетні, творчі); переказувати художні тексти, складати за планом педагога і самостійно казки і різні види творчих розповідей; розповідати про події із власного життя, за змістом картини, художніх творів, на запропоновану тему, за ігровою та уявлюваною ситуаціями тощо; самостійно розповідати знайомі казки, переказувати зміст художніх творів, користуватися пояснювальним мовленням (пояснити хід наступної гри, майбутній сюжет малюнка, аплікації, виробу); виявляти здатність до словесної творчості у різних видах мовленнєвої діяльності» [3, с. 18].

В освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» у розділі «Комунікативний розвиток особистості» основна увага приділяється вмінню дітей: складати твори на основі сприймання, з пам'яті, за уявою; складати описові,

сюжетні розповіді по пам'яті, за сюжетною ігровою обстановкою, за картинкою-сюрпризом; складати казки чи розповіді за запропонованими словами, змінювати чи придумувати кінцівку казки чи розповіді; складати казки-небилиці, казкові історії; придумувати загадки та казки на запропоновану тему, за планом [23, с. 245].

У програмі «Дитина в дошкільні роки» завдання з розвитку словесної творчості: представлені в освітній лінії «Мовлення дитини». Так, серед завдань з розвитку монологічного мовлення в даній програмі передбачено навчати дітей: логічно й послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, жестів; будувати описові розповіді за планом вихователя, за змістом сюжетних картин, ігрових ситуацій, про іграшки, предмети, речі, предметні картинки; складати сюжетні творчі розповіді за зразком та планом вихователя, за опорними словами, за однією іграшкою; переказувати оповідання та казки близько до тексту за планом вихователя тощо [24, с.148-149].

Програмою «Я у Світі» для дітей старшого дошкільного віку визначено такі завдання з розвитку словесної творчості: навчити дітей розповідати про свої переживання, настрої, бажання, плани, думки; висловлюватися чітко й зрозуміло; вправляти в комунікативній спрямованості на партнера по спілкуванню тощо [48].

У програмі «Українське дошкілля» особливу увагу приділено навчанню дітей складати сюжетні розповіді за серією картинок, іграшок, предметів; складати описові розповіді за планом педагога та на запропоновану тему; складати творчі розповіді тощо [49].

Отже, в чинних програмах чітко визначено завдання з розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку, кожна з них має свої акценти щодо мовленнєвого розвитку дошкільників. Водночас серед переліку завдань передбачено лише деякі, які спрямовані на розвиток словесної творчості.

Нами також було проаналізовано календарні плани роботи вихователів старших груп «Чиполіно» і «Колосок» з метою з'ясування, яким чином

вирішуються завдання з розвитку словесної творчості старших дошкільників. Аналіз освітньо-виховної документації засвідчив, що розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку приділяється увага, але не систематично.

Робота з розвитку словесної творчості планується педагогами на заняттях з різних розділів програми, але пріоритетними є заняття з розвитку мовлення (складання описових та сюжетних розповідей, придумування кінця казки, римування). Епізодично вирішуються завдання з розвитку словесної творчості і на заняттях з ознайомленням з природою та соціумом (придумування описових загадок, розповідей за планом вихователя).

У повсякденні вихователі планують здебільшого дидактичні ігри і вправи, які лише частково вирішують завдання з розвитку словесної творчості.

На цьому ж етапі дослідження нами було проведено анкетування вихователів Кременчуцького закладу дошкільної освіти (ясла-садка) № 57 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області щодо з'ясування на скільки вихователі розуміють поняття «творчість», «словесна творчість» і які засоби, форми, методи, прийоми використовують з метою розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку. Анкетування пройшли вихователів ЗДО. Запропонована вихователям анкета подана в додатку (Додаток А).

Результати анкетування показали, що 95 % вихователів розуміють поняття «творчість» та «словесна творчість», дають правильне їх визначення, тільки 1 вихователь (вихователь зі стажем роботи до 3 років) не зміг чітко визначити ці поняття; 100 % вихователів обізнані з різними формами роботи, але в практичній діяльності перевагу надають тільки деяким з них (заняття, дидактичні ігри та вправи); 78 % вихователів використовують в роботі комплекс методів та прийомів на розвиток словесної творчості, перевагу надають ігровим та словесним методам та прийомам, але 4 вихователі (22 %) не змогли визначитись у цьому питанні;

50 % вихователів вважають навчання основним засобом розвитку словесної творчості дітей, 30 % – ігрову діяльність, 20 % вихователів схиляються до думки, що найрезультативнішим засобом розвитку словесної творчості є музично-театралізована та зображувальна діяльність.

Отже, анкетування вихователів засвідчило, що в освітньому процесі закладу дошкільної освіти конструювання не використовується як засіб розвитку словесної творчості дітей.

На основі аналізу наукових праць для виявлення рівнів розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку ми визначили критерії з показниками. Ми виходили з того, що вони є основою для порівняння, співставлення предметів чи явищ між собою, своєрідним еталоном вираження певної якості. Критерій являє собою сукупність показників, які дозволяють виділити певне явище із числа подібних, характеризують його якомога повно.

Виходячи із програмних завдань оновленого Базового компонента дошкільної освіти [3], освітньої програми від 2-х до 7 років «Дитина» [23], нами були визначені наступні критерії з показниками:

Мотиваційно-креативний критерій з показниками: інтерес до творів різних літературних жанрів; бажання їх сприймати (слухати, дивитися); бажання самостійно створювати літературний твір; бажання відтворювати зміст твору в театралізованих іграх.

Інформаційно-змістовий критерій з показниками: елементарне уявлення про твори різних літературних жанрів, їх сюжет, персонажів; елементарне уявлення про розповідь, її структуру; знання про розігрування твору в ролях.

Поведінково-діяльнісний критерій з показниками: вміння самостійно і колективно складати казки, короткі історії, розповіді за змістом картин; розігрувати їх в театралізованій діяльності; вміння самостійно збагачувати сюжет, вводячи інші сюжетні лінії, персонажів, відтворювати характерні особливості за допомогою мовних і немовних засобів виразності.

На основі вищезазначених критеріїв і показників було визначено три рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Високий рівень розвитку словесної творчості характерний для дітей старшого дошкільного віку, які проявляють інтерес до творів різних літературних жанрів; бажають їх сприймати (слухати, дивитися); в яких наявне бажання самостійно створювати літературні твори, відтворювати зміст твору в театралізованих іграх; які мають елементарні уявлення про твори різних літературних жанрів, їх сюжет, персонажів; елементарне уявлення про розповідь, її структуру; знають про розігрування творів за ролями; які вміють самостійно і колективно складати казки, короткі історії, розповіді за змістом картин; розігрувати їх у театралізованій діяльності; вміють самостійно збагачувати сюжет, уводячи інші сюжетні лінії, персонажів, відтворювати характерні особливості за допомогою мовних і немовних засобів виразності.

Середній рівень розвитку словесної творчості характерний для дітей старшого дошкільного віку, які не завжди проявляють інтерес до творів різних літературних жанрів; не завжди бажають їх сприймати (слухати, дивитися); в яких не завжди наявне бажання самостійно створювати літературні твори, відтворювати зміст твору в театралізованих іграх; які мають недостатньо елементарних уявлень про твори різних літературних жанрів, їх сюжет, персонажів; недостатньо в них елементарних уявлень про розповідь, її структуру; знають не повною мірою про розігрування творів за ролями; в яких виникають труднощі під час самостійного і колективно складання казки, короткі історії, розповіді за змістом картин; в яких виникають труднощі під час розігрування їх у театралізованій діяльності; в них виникають труднощі під час самостійного збагачення сюжету, уведення інших сюжетних ліній, персонажів, відтворення характерних особливостей за допомогою мовних і немовних засобів виразності.

Низький рівень розвитку словесної творчості характерний для дітей старшого дошкільного віку, які не проявляють інтерес до творів різних літературних жанрів; не бажають їх сприймати (слухати, дивитися); в яких інколи з'являється бажання самостійно створювати літературні твори, відтворювати зміст твору в театралізованих іграх; які майже не мають елементарних уявлень про твори різних літературних жанрів, їх сюжет, персонажів; у них немає елементарних уявлень про розповідь, її структуру; вони не знають про розігрування творів за ролями; в них виникають значні труднощі під час самостійного і колективного складання казок, коротких історій, розповідей за змістом картин; які під час розігрування їх у театралізованій діяльності не можуть обійтися без допомоги вихователя; вони не можуть без допомоги дорослого самостійно збагатити сюжет, увести інші сюжетні лінії, персонажів, відтворити характерні особливості за допомогою мовних і немовних засобів виразності.

До кожного із критеріїв нами було дібрано низку експериментальних методик, які пропонувалися дітям в індивідуальній бесіді і на групових заняттях.

Мотиваційно-креативний критерій

З метою виявлення *інтересу старших дошкільників до творів різних літературних жанрів* ми запропонували їм прослухати українську народну казку «Пан Коцький», але її не дочитували до кінця. Ми зупинилися, щоб поспостерігати, яка буде їх реакція, чи виникне в них бажання самим придумати продовження казки.

Як засвідчують отримані результати, діти, віднесені до високого рівня розвитку словесної творчості (18% дітей експериментальної 12 % контрольної груп) уважно слухали казку, а коли ми зупинилися, то почали не лише цікавитися тим, що було далі, а й почали самі пропонувати продовження казки. Наприклад, Таня В, Настя Г., Валерія А., Кирило С., Настя Б. після прослуховування частини казки запитали «А що трапилось, після того як Кабан видав себе? Кіт його не з'їв?», «А що зробив ведмідь, коли побачив, що Пан Коцький пригнув на дерево?»

«Почитайте ще, ми хочемо дізнатися, чим все закінчилося». А Мілана О., Тарас Ч., запропонували розіграти сценку запрошення Пана Коцького у гості.

56% дітей експериментальної та 62% контрольної груп продемонстрували середній рівень розвитку словесної творчості. Діти, віднесені до цього рівня, під час слухання казки інколи відволікалися, а потім зверталися із запитанням до однолітка із запитанням «А чому Ведмідь відказався йти до Пана Коцького?», «Що Лисиця відповіла Зайцю?», «Що звірі вирішили приготувати на обід?» (Матвій Б., Кирил Ш., Микола Б., Сергій К. (ЕГ), Микита М., Аліна К., Настя М., Віка С. (КГ)). Отже, діти з середнім рівнем розвитку словесної творчості не завжди проявляли інтерес до сприймання літературного твору, лише до окремих фрагментів.

26% дітей експериментальної та 26 % контрольної групи показали низький рівень розвитку словесної творчості. Вони не проявляли інтересу до подій в казці, не цікавилися продовженням подій у казці (Макар Х., Кирил С., Іван Г., Павло Б. (ЕГ), Денис С., Діма Т., Артем М. (КГ)).

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 1

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	18	56	26
КГ	12	62	26

Також ми з дітьми провели бесіду «Що тобі більше подобається?», метою якої було виявлення інтересу дитини до різних літературних творів; бажання їх сприймати (слухати, дивитися).

Дітям були задані такі запитання:

1. Тобі подобається слухати казки, оповідання, вірші?

2. Тобі більше подобається слухати, коли читає казки мама або вихователь чи дивитися їх по телевізору? Чому?

3. Тобі подобається розповідати історії друзям чи їх слухати? Про що ти їм розповідаєш?

4. Чи подобається тобі складати казки або оповідання?

5. Про кого тобі подобається складати казки, історії?

Із бесіди ми дізналися, що Тарасу Ч., Мілані О., Софії Т., Димі В. (ЕГ) та Саші Г., Єгору С.(КГ) подобається і слухати казки, оповідання, і дивитися мультфільми. Софії Т. більше подобається, коли мама читає казки: *«Вона казки читає різним голосом. Якщо ведмідь говорить, то голос грубіше, якщо лисичка – то ласкаво, ніби обманути хоче»*. Діма В. із задоволенням слухає казки, які читає вихователька: *«В групі дітей багато, цікавіше слухати. Можна подивитися на інших дітей, як вони поведуться, а потім можна буде пограти в цю казки»*, Мілана О. любить переказувати казки друзям, тому любить слухати казки, які читає вихователь. Тарас Ч. любить придумувати різні історії, які потім розповідає друзям. Частіше всього діти люблять розповідати про свої нові іграшки або з ким вони грали і в які ігри. Саша Г. любить розповідати про своїх домашніх улюбленців: кішку Мурку і собачку Чорниша. Вона просить батьків прочитати їй казки, оповідання про цих тварин, щоб з'ясувати їх смаки і поведінку.

Отже, більшість дітей любить слухати казки або дивитися мультфільми (52% – ЕГ та 56% – КГ), складати казки виявляють бажання лише 16% дітей ЕГ та 20% – КГ. Розповіді слухати подобається 20% дошкільникам ЕГ та 28% дітей КГ, складати їх виявляють бажання лише 12% дітей із ЕГ та 16% – КГ. Частіше діти складають розповіді про домашніх тварин, переказують почуту нову казку або переглянутий цікавий мультфільм.

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 2

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	26	48	26
КГ	18	64	18

З метою виявлення в дітей бажання самостійно створювати літературні твори ми провели спостереження за дітьми під час складання сюжетної розповіді. Ми розповіли дітям, що до нас звернулися герої з різних казок: лисичка-сестричка, зайчик, Івасик-телесик, котик і півник, які хочуть потрапити в одну казку. Вони звернулися до дітей з проханням допомогти їм зустрітися в одній казці. І запропонували дітям скласти казку про цих казкових тварин

Ми спостерігали за тим, як діти демонстрували бажання скласти казку, щоб усі герої були разом.

Так, 20% дітей експериментальної та 36% дітей контрольної груп, віднесених до високого рівня, почали пропонувати як почати казку, як далі розгортатиметься сюжет казки і як вона закінчиться.

Наприклад, Тарас Ч. запропонував «Котик любить рибку їсти, хай він у Івасика-телесика з бережка просить рибку», а Діма В. продовжив «лисичка-сестричка вкрала півника і побігла з ним у свою нірку, котик почув крик півника про допомогу і відбив його у лиси», Мілана О. запропонувала включити до казки зайчика, який допоміг Івасику-телесику повернутися до діда з бабою.

52% дітей експериментальної та 48% контрольної груп, яких було віднесено до середнього рівня, не проявили бажання створити самостійно літературний твір; Наприклад, Матвій Б., Кирил Ш., Микола Б., Сергій К. (ЕГ), Микита М., Аліна К., Настя М., Віка С. (КГ)) при виконанні завдання користувалися незначною допомогою з боку експериментатора. Аліна К. почала казку словами «Жили собі

були дід з бабою. І був них котик Мурчик, який дуже любив рибку». Решту персонажів вона не змогла ввести у казку. Сергій К. придумав, як зробити так, щоб лисичка потрапила у казку: він її переніс із казки про котика, півника і лисичку, але зробив це після навідного запитання вихователя «Які ти знаєш казки про півника, котика-братика та лисичку-сестричку?». Зайчика він не зміг ввести у казку. Отже, діти цього рівня не виявили особливого бажання складати казки, не змогли допомогти казковим персонажам зустрітися в одній казці.

28% дітей експериментальної та 16 % контрольної групи, яких було віднесено до низького рівня розвитку словесної творчості за мотиваційно-креативним критерієм, не виявили бажання самостійно казку, а лише зі значною допомогою вихователя почали її створювати. Так, Макар Х., Кирило С., Іван Г., Павло Б. (ЕГ), Денис С., Діма Т., Артем М. (КГ) не змогли почати казку. Після нашого втручання «Ти знаєш казку про Колобка? Якими словами вона починається?» Кирило С. також запропонував почати свою казку: «Жили були дід і баба. Були у них котик і півник». Павло Б. після нашого навідного запитання згадав казку про лисичку і півника, і продовжив казку «одного разу лисичка захотіла з'їсти півника. Вона прийшла до дому діда з бабою і викрала півника». Отже, самостійно діти цього рівня не бажали складати казку.

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 3

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	20	52	28
КГ	36	48	16

Кількісні результати виконання дітьми завдань за мотиваційно-креативним критерієм подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.4.

Рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-креативним критерієм (%)

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	22	52	26
КГ	22	58	20

Результати діагностики засвідчили, що на початку дослідження рівні розвитку в дітей контрольної та експериментальної груп словесної творчості за мотиваційно-креативним критерієм майже однакові.

Інформаційно-змістовий критерій

З метою виявлення *елементарних уявлень дітей* твори різних літературних жанрів, *їх сюжет, персонажів* ми за допомогою іграшки почали розповідати: Жили-були Пан Коцький і Солом'яний бичок. І ось одного разу вони вирішили сходити один до одного в гості. Потім ми робили паузу і запитували в дитини:

- Я почала розповідати казку чи оповідання? А чому ти вирішив, що це казка?
- А як ти думаєш, що далі повинно бути в казці? А чим закінчиться казка?
- А хто головні герої в казці? Які вони?

Як засвідчують результати виконання завдання, 24% дітей експериментальної та 36% дітей контрольної груп, віднесених до високого рівня за інформаційно-змістовим критерієм, одразу визначили, що ми почали розповідати казку, пояснили, чому вони так вважають, запропонували подальші події, назвали героїв казки. Наприклад, Таня С. відповіла, що це казка, тому, що вона починається словами «Жили-були», потім вона продовжила «Солом'яний бичок пішов у гості до Пана Коцького. Той хотів його з'їсти, але він соломи не їсть. Тому вони стали друзями і часто ходити в гості один до одного». Вона правильно назвала героїв казки: Пан Коцький – його всі лісові звірі боялися, Солом'яний бичок добрий, він

допоміг діду з бабою розбагатіти. Мілана О., Ліза Г. теж одразу визначили, що ми почали розповідати казку, адже всі казки починаються словами «Жили-були». Але дівчатка запропонували інші події: *«Одного разу Пан Коцький запросив до себе у гості Солом'яного бичка. Бичок прийшов у гості. Пан Коцький захотів пограти з гостем, але приклеївся до нього. Бичок разом котом прийшов додому, баба допомогла відірвати Коцького від бичка. І стали вони дружно поживати, добра наживати»*.

48% дітей експериментальної та 42% контрольної груп продемонстрували середній рівень розвитку словесної творчості за інформаційно-змістовим критерієм. Діти, віднесені до цього рівня, правильно визначили жанр твору, назвали його головних героїв, але не змогли дати їм характеристику. Важко їм було передбачити і подальші події. Наприклад, Назар Г., Кирило Г., Сашко А. Микита С., Аліна К. при виконанні завдання зверталися за допомогою до вихователя, друзів, щоб ті підказали, як будуть розвиватися подальші події. Характеристику Пану Коцькому вони дали: *«Кіт, який хотів їсти, і не хотів працювати (ловити мишей), а за Солом'яного бичка казали, що до нього всі прилипали, тому що його помазали смолою»*. Отже, відповіді дітей цього рівня були частковими.

28% дітей експериментальної групи та 22% контрольної групи показали низький рівень розвитку словесної творчості. Вони не могли самостійно визначити жанр початого твору, подати характеристику його героям, розповісти про подальші події. Наприклад, Кирило К., Макар Х., Давід М., Денис С., Віталій В. не змогли визначити жанр твору, сказали, що ми почали розповідати оповідання, чому саме таку відповідь вони дали – не пояснили. Головних героїв вони назвали, але не сказали, які вони. Про подальші події сказали «Рішили прийти і прийшли. Спочатку Пан Коцький до Солом'яного, потім навпаки».

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 1

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	24	48	28
КГ	36	42	22

З метою виявлення *елементарних уявлень дітей про сюжетну розповідь, її структуру* ми запропонували дитині розглянути картинки, провели бесіду за їх змістом і запропонували відповісти на запитання:

1. Якими словами ти почнеш свою розповідь?
2. Як розвиватимуться події в розповіді?
3. Як ти закінчиш розповідь?

Як засвідчили результати виконання завдання, 28% дітей ЕГ та 36% дошкільників КГ показали високий рівень. Вони виявили елементарні уявлення про структуру сюжетної розповіді, її персонажів (Софія Т., Мілана О., Аня В., Тарас Ч., Саша Г., Віка С., Артем Б.). Наприклад, Аня В. склала таку сюжетну розповідь: *«Наступило осінь. Прийшла пора збирати урожай яблук. Хлопчик зривав соковиті, червоні яблука і клав їх у кошик. Він зібрав майже повний кошик яблук, коли до кошика підійшов їжачок, який дуже любив яблука. Їжачок швидко начепив яблука із кошика собі на голки і утік. Хлопчик повернувся до кошика, щоб покласти туди червоне яблуко, але побачив порожній кошик. Він дуже був здивований «Куди ж зникли яблука?»». Отже, у розповіді дітей, віднесених до високого рівня, чітко простежується структура сюжетної розповіді, її персонажі.*

У відповідях 44% дітей експериментальної та 36% дошкільників контрольної груп, віднесених до середнього рівня простежувалося недостатнє уявлення про сюжетну розповідь, її структуру (Назар Н., Сергій К., Саша А., Матвій Б., Микита М., Коля В., Ваня М. та ін.). Так, Матвій Б. одразу почав розповідати про те, що бачить на картинці: *«На картинці намальований хлопчик. Він рве яблука і кладе їх*

у кошик. До кошика підійшов їжачок, зібрав усі яблука і побіг. Хлопчик побачив порожній кошик».

28% дітей експериментальної і контрольної груп, виконуючи завдання, виявили низький рівень уявлень про сюжетну розповідь, її персонажів (Макар Х., Кирил С., Давид М., Денис С., Даня Д., Артем М.). Наприклад, Кирил С. розповів окремими реченнями «Їжачок несе яблука на спині. Хлопчик рве яблука. На дереві багато яблук».

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 2

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	28	44	28
КГ	36	36	28

Кількісні результати виконання дітьми завдань за інформаційно-змістовим критерієм подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку за інформаційно-змістовим критерієм (%)

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	26	46	28
КГ	36	39	25

Загальний рівень розвитку словесної творчості за інформаційно-змістовим критерієм визначався за сукупністю кількісних результатів, одержаних дітьми за виконання кожного із трьох завдань. Як засвідчують результати, високий рівень продемонстрували 24% дітей експериментальної і 24% дітей контрольної груп, середній 44% дошкільників експериментальної та 48% дітей контрольної груп,

низький рівень виявлений у 32% дітей експериментальної і 28 % – контрольної груп.

Поведінково-діяльнісний критерій

З метою виявлення вміння старших дошкільників самостійно і колективно складати казки, короткі історії, розповіді за змістом картин ми запропонували дитині розглянути ілюстрацію і скласти розповідь або казку про дружбу Їжачка і Яблуньки.

Як засвідчують результати виконання завдання, високий рівень умінь складати казку продемонстрували 18% дітей експериментальної і 24% дітей контрольної груп. Діти, віднесені до цього рівня (Настя Б., Ліза Г., Тарас Ч., Марія М., Саша К., Діана А.), уважно подивилися на картинку і почали міркувати, як краще їм скласти казку. У Саші К. вийшла така казочка: *«Жив був собі їжачок, який дуже любив соковиті яблучка. Одного разу він прийшов до яблуньки і побачив, що вона стоїть сумна. «Що трапилось?» – запитав їжачок, «Я дуже хочу пити, а дощу немає», - відповіла яблунька. Тоді їжачок взяв відерце, пішов до річки, набрав чистої води і напоїв яблуньку. Їжачок поїв яблуньку все літо. Яблунька повеселіла, листочки позеленіли, вона потягнулась до сонечка. Восени, коли їжачок прийшов до яблуньки, він її не пізнав: на ній були червоні і соковиті яблучка. Яблунька схилила свої гілочки до їжачка і він пригостився яблучками. З того часу яблунька стала з їжачком друзями».* При складанні казки, Саша Б. пригадала сюжетні картинки про їжачка і яблуньку з попереднього заняття.

50% дітей експериментальної та 48% дітей контрольної груп продемонстрували середній рівень розвитку мовлення за діяльнісним критерієм. Діти, віднесені до цього рівня, не завжди могли самостійно скласти казочку. Іноді вони потребували навідних запитань або підказки з боку експериментатора (Кирило Ш., Назар Н., Сергій К., Настя Б., Валерія А., Коля В., Микита С., Ваня М.). Так, Коля М. склав таку казочку: *«Жив собі їжачок. Він любив яблучка і часто ходив до яблуньки. Одного разу на яблуньку напали миші і почали псувати її корені.*

Яблунька майже не погубла. Їжачок поїв усіх мишей і тих пір вони стали дружити».

32% дітей експериментальної і 28% контрольної дітей груп продемонстрували низький рівень розвитку зв'язного мовлення. Діти, віднесені до цього рівня, не змогли самостійно скласти казочку, потребували значної допомоги з боку дорослого (Давид М. Макар Х., Кирило С., Даня Д., Діма Т., Микита С.). Так, Даня Д., виконуючи завдання, довго дивився на картинку, на інших дітей, намагався звернутися за допомогою до друга, але потім все ж наважився звернутися до нас з запитанням «А про що треба розповісти?». Після нашої підказки, він склав таку казочку: *«Їжачок любив збирати і їсти яблука. Тому він дружив з яблунькою. Осінню вона дарувала йому яблука».*

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 1

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	18	50	32
КГ	24	48	28

З метою виявлення вміння дітей розігрувати художні твори в театралізованій діяльності ми ознайомили їх з оповіданням В. Сухомлинського «Як котів соромно стало» (див. додаток). Далі пропонували дітям визначити героїв цього твору, а потім радилися з ними, як можна змінити це оповідання для того, щоб розіграти його за ролями? Ми запрошували дітей розробити власний сценарій за оповіданням, щоб розіграти цю історію в театрі.

Діти (6% дітей ЕГ; 12% - КГ), які продемонстрували високий рівень розвитку словесної творчості, брали участь у розробці колективного сценарію, вдало створювали яскраві образи головних персонажів.

22% дітей ЕГ; 16% дітей КГ, які засвідчили середній рівень розвитку словесної творчості, окрім бажання брати участь у розігруванні ролей за складеним іншими сценарієм, самостійно добирали необхідний ігровий матеріал, атрибути, декорації до майбутньої вистави.

Низький рівень було зафіксовано у 72% дітей ЕГ; 72% - КГ. Ці діти майже не виявляли бажання розігравати дії за готовим сценарієм, натомість і не змогли самостійно скласти сценарій.

Діти, які намагалися скласти сценарій на основі запропонованого їм оповідання, частіше переказували його зміст, не просили допомоги в експериментатора. Вважаємо, що це пов'язано з відсутністю у творі діалогів, діти не змогли самостійно перебудувати розповідну форму викладення тексту на діалогову. Лише після втручання вихователя, який задавав навідні запитання типу: «Кого міг зустріти вранці кіт на подвір'ї? Про що він подумав? Що сказав сонечку? Про що могли розмовляти між собою горобці? Чому вони сміялися з кота? Уяви, як вони це казали. Що відповів їм кіт?» у розробленні сценарію взяла участь незначна частина всіх дітей. Процес складання сценарію вийшов колективним: одна дитина починала, друга вносила нові репліки до діалогу кота і сонечка, інші доповнювали діалоги кота та горобців.

Діти, які брали участь у розробці цього сценарію, мали достатній обсяг знань про композиційні особливості вистави, виділяли її структурні частини (початок, середину, закінчення). Вони вдало передавали характерні особливості спритних, веселих горобців та ледачого кота; складали діалоги персонажів.

Загалом переважна більшість дітей виявила бажання виконувати ролі в майбутній виставі. Але їхні виконавчі можливості були обмеженими. Це простежувалося навіть у тих дітей, які під час сюжетоскладання створювали яскраві образи головних персонажів. Виконуючи дії ляльок під час власної гри, вони не знали, як передати той чи інший образ, не виконували характерні для героїв рухи, не вживали інтонаційні засоби виразності. Лише незначна частина

дітей використовувала звуконаслідувальні слова, змінювала темп мовлення, інтонацію, що сприяло більш виразному відтворенню персонажів.

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 2

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	6	22	72
КГ	12	16	72

З метою виявлення вміння дітей самостійно збагачувати сюжет, вводячи інші сюжетні лінії, персонажів, відтворювати характерні особливості за допомогою мовних і немовних засобів виразності ми запропонували методику «Зміни ситуації». Дітям було запропоновано змінити ситуацію знайомої казки на свій розсуд та знайти рішення при введенні непередбачуваної казкової ситуації.

Результати проведеної методики в контрольній та експериментальній групах здійснювались за трибальною шкалою:

3 бали – дитина впевнено і правильно справляється з поставленим завданням, активно фантазує, змінює знайомий сюжет казки, швидко і емоційно реагує на введення нового героя в сюжет знайомої казки, виявляє активність у придумуванні розвитку сюжету.

2 бали – дитина невпевнено справляється з завданнями, вагається, довго обдумує варіанти рішення, змінює сюжет казки, стримана в емоційних проявах;

1 бал – дитина пасивна, не проявляє інтересу і зацікавленості до виконання словесних завдань, не намагається придумувати новий сюжет.

Як засвідчують отримані результати, діти, віднесені до високого рівня розвитку словесної творчості (12% дітей експериментальної та 12% контрольної груп) впевнено і правильно пропонували послухати змінену казку. Зокрема вони

вводили і нового персонажа, і виявляли активність у придумуванні розвитку сюжету.

25% дітей експериментальної та 31% контрольної груп продемонстрували середній рівень розвитку словесної творчості за поведінково-діяльнісним критерієм. Діти, віднесені до цього рівня, хоча і запропонували ввести нового героя, але були труднощі змінити сюжет твору, хоча при незначній допомозі вихователя вони запропонували нове розгортання сюжету твору.

63% дітей експериментальної та 57 % контрольної групи показали низький рівень розвитку словесної творчості. Діти були пасивними, не проявляли інтересу і зацікавленості до виконання завдання, виникли значні труднощі придумати новий сюжет.

Результати виконання завдання подано в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Рівні розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку за результатами виконання завдання 3

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	12	25	63
КГ	12	31	57

Кількісні результати виконання дітьми завдань за поведінково-діяльнісним критерієм подано в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

Рівні розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку за поведінково-діяльнісним критерієм (%)

Група	Рівні розвитку словесної творчості (%)		
	Високий	Середній	Низький
ЕГ	12	32	56
КГ	16	32	52

У ході констатувального етапу експерименту було з'ясовано, що значна кількість дітей в обох групах має певні труднощі у доборі слів, придумуванні, вигадуванні, фантазуванні. Слід відмітити недостатній рівень об'єму знань та умінь з різних аспектів словесної творчості, низький рівень активності, фантазування, розвитку творчої уяви.

У результаті проведеного комплексу діагностичних заходів ми виявили вихідний рівень розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку. Дані показують, що основна частина дітей має середній рівень сформованості досліджуваного явища.

Таким чином, результати констатувального експерименту засвідчили, що виникає нагальна потреба та необхідність у впровадженні цілеспрямованої та послідовної системи роботи, яка б була зорієнтована на розвиток словесної творчості дітей старшого дошкільного віку засобами конструктивної діяльності, а саме LEGO-конструювання.

2.2 Система роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання

Словесна творчість дітей старшого дошкільного віку тісно пов'язана з різними видами дитячої активності. Вона може виступати самостійною та цілеспрямованою діяльністю, а також входити до складу різних видів діяльності у формі мовленнєвих дій через спрямування, проникнення, обслуговування їх.

Але завжди словесна творчість дитини спонукається потребою в самовираженні, у проявленні через мовлення власних почуттів, уявлень, вражень, образів уяви, що нав'язані оточуючим навколишнім середовищем.

Під час проведення констатувального етапу експерименту було виявлено середній рівень розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку,

тому метою формувального етапу було підвищення рівнів розвитку словесної творчості в дітей експериментальної групи засобом LEGO-конструювання. Для досягнення мети були визначені наступні завдання:

- створити і наповнити предметно-просторове та мовно-ігрове середовище групової кімнати, яке було спрямоване на розвиток інтересу до конструктивної діяльності та спонукало до словесної творчості;
- використовувати конструктор LEGO в різних форми роботи протягом дня;
- у процесі конструювання використовувати творчі мовленнєві завдання.

У груповій кімнаті було організоване предметно-просторове середовище, яке дозволяло кожній дитині мати можливість вільно займатися конструктивною діяльністю, знайти товаришів за інтересами, навчитися взаємодіяти з однолітками і дорослими-педагогами, повірити у свої сили і здібності, навчитися оцінювати свої дії та вчинки інших.

З метою розвитку інтересу до LEGO-конструювання нами в груповій кімнаті експериментальної групи було оформлено сюжетний осередок будівельно-конструктивних ігор: на полицях у боксах були розміщені набори LEGO-конструкторів, сюжетні іграшки для обігрування споруд, окремо були зібрані в папки та розміщені в осередку схеми конструювання з деталей LEGO. Всі матеріали осередку знаходилися у вільному доступі для дітей.

Діти проявляли інтерес до нових предметів в осередку, розглядали їх, обстежували, задавали запитання щодо назв деталей конструктора та його використання, самостійно використовували матеріал в ігровій діяльності та об'єднувались для роботи з ним в групі за інтересами.

І з метою розвитку словесної творчості старших дошкільників нами в груповій кімнаті експериментальної групи було переоформлено і доповнено осередок літературно-мовленнєвої діяльності:

- зразками творів дитячої художньої літератури;

- тематичними альбомами «Транспорт», «Мое місто», «У космосі далекому», «Розумні машини», «Моя улюблена казка», «Дитячі історії», «Вірші наших дітей», «Конструюємо разом», «Маленькі конструктори»;
- наочним матеріалом (ілюстраціями, картинками);
- настільно-друкованими іграми «Казка навиворіт», «Подорож по казках»;
- картотекою відео матеріалів з конструювання.

Однією з форм роботи в експериментальній групі було виготовлення педагогом, дітьми та їх батьками тематичних альбомів. Ця робота захопила не тільки дітей, а й дорослих. Кожна дитина мала можливість зібрати матеріал, розмістити його в альбомі та презентувати його. Виготовлені альбоми діти часто використовували в самостійній ігровій діяльності, які спонукали дітей до ігор з LEGO- конструкторами та словесної творчості.

До створення картотеки відео та аудіо матеріалів були залучені батьки вихованців. Кожний новий матеріал презентувався дітям, що дало можливість їм запам'ятовувати літературні твори та висловлювати прохання: послухати їх в ігровій чи самостійній діяльності. Картотека відео матеріалу стала незамінним атрибутом в конструктивній діяльності дітей.

Слід відзначити, що поєднання роботи в цих осередках значно урізноманітнили діяльність дітей. Дошкільники відразу цікавились новими LEGO- конструкторами, з цікавістю розглядали деталі, кріплення, емоційно відгукувались на вже знайомі елементи, просили показати той чи інший спосіб з'єднання деталей.

Під час цих ігор особлива увага зверталась на прояви дитячих емоцій, їх мовленнєве оформлення. Використання вихователем творчих завдань стимулювали прояви словесної творчості дітей: вигадкування, придумування, складання, розповідання.

Слід відмітити, що досить часто організована вихователем чи самостійна діяльність дітей перетікала з одного осередку до іншого. Так, після розглядання

ілюстрацій чи читання художньої літератури діти виявляли бажання втілити сюжет прочитаного в конструюванні, і навпаки, після конструктивних ігор діти виявляли бажання зафіксувати свої враження і емоції від ігор в тематичних альбомах або розповідях, які фіксувались вихователем.

На цьому етапі апробувалася розроблена нами система роботи, у ході якої основна увага була акцентована на включення в освітній процес конструктивної діяльності, а саме LEGO-конструювання з метою розвитку словесної творчості старших дошкільників.

Організуючи з дітьми будівельно-конструктивну діяльність, великого значення ми надали ігровому методу, що давало змогу дітям поринути у світ гри та творчості, підвищити інтерес до занять з конструктором LEGO та словесної творчості. Для зацікавлення дітей та ознайомлення їх з можливостями та властивостями LEGO ми використовували сюрпризні моменти: прихід казкових героїв (Гаїчки, Шурупчика, Домовичка, Борсучка-будівничка), ігри-імітації («Будівельний кран», «Робот-кранівник» тощо).

У процесі реалізації системи роботи були обрані такі форми роботи, які оптимально перепліталися з різними видами діяльності та вирішували завдання з розвитку словесної творчості:

- на початку роботи проводилась презентація LEGO-конструктора, давалася мотивація до ігрової діяльності з ним, діти ознайомлювались з його елементами та способами їх з'єднання з метою формування інтересу дітей до ігрових дій;
- щоденно проводились будівельно-конструктивні ігри у формі сюжетних ігрових ситуацій, які мали на меті розширити уявлення дітей про способи виконання ігрових завдань;
- щоденно проводилась індивідуальна робота з дітьми, яка мала пріоритетний напрям – розвиток словесної творчості в різних формах діяльності;

➤ раз на тиждень проводились заняття з конструювання, на яких діти ознайомилися з LEGO-конструктором та способами виконання ігрових завдань (Додаток В);

➤ раз на тиждень проводилась розвага з використанням LEGO-конструктора, як її структурної частини, в якій діти могли закріплювати та удосконалювати свої знання, вміння та навички, проявляти словесну творчість (Додаток Г);

➤ в кінці місяця було проведене сюжетне підсумкове творче заняття, на якому створювались максимальні умови для розвитку словесної творчості та проявів у дітей інтересу до занять з LEGO-конструктором (Додаток Д);

➤ протягом всього періоду були організовані творчі ігри на основі матеріалу LEGO-конструктора, в яких діти могли супроводжувати свої дії словесним коментарем.

Комплексно, використовуючи різноманітні методи та прийоми (словесні, наочні, проблемні ситуації, гру), було досягнуто позитивного ставлення дітей до розв'язання мовленнєвих завдань на заняттях з LEGO-конструктором.

Нами була проведена серія спеціально організованих занять з конструювання з використанням конструктора LEGO, на яких кожна дитина була у нашому полі зору, і ми стимулювали дітей виконувати ігрові та практичні завдання заохоченнями, порадами, позитивною оцінкою їх діяльності, показом та поясненням дій з LEGO-конструктором. Такі заняття проводились раз на тиждень з урахуванням пізнавальної теми тижня.

Слід зазначити, що різноманітність дидактичного матеріалу на цих заняттях спочатку викликала в дітей певні труднощі в роботі з ним.

По-перше, не всі діти вивчили назви усіх деталей. Працюючи переважно у командах, при проханні дитини передати яку-небудь деталь конструктора, незнання її назви уповільнювали процес конструювання і ускладнювали спілкування з однолітками.

По-друге, діти мали збирати конструкцію таким чином, щоб вона не розпалася, і скріплювати кожний шар з наступним зі зміщенням деталей. Не всі діти засвоювали цей матеріал легко. Важко давалось дітям і засвоєння варіантів кріплення деталей, що призводило до обмеження можливостей у створенні різних типів конструкцій.

По-третє, діти мають вміти враховувати підбір деталей за формою, кольором, величиною. З цим завданням не всі діти успішно справлялись.

Ці труднощі, які виникали в дітей на перших заняттях, не давали змоги проявитись словесній творчості дітей. Але з проведенням планомірної систематичної роботи з дітьми вдалось їх подолати. Діти вже не зосереджувались на технічних моментах моделювання конструкцій, а перевагу надавали комунікації з товаришами, фантазуванню та мовленнєвій активності.

При проведенні різних видів занять з врахуванням доцільності в різні їх структурні частини включалися ігри LEGO. Вони передбачали оволодіння, закріплення та удосконалення знань, умінь та навичок конструктивної діяльності, збагачення їх рухового та словесного досвіду, розвиток інтересу до матеріалу LEGO, їх зацікавленості протягом тривалого часу.

Форми роботи підбирались з урахуванням їх впливу на розвиток словесної творчості дітей та цілеспрямованої дії на неї ігор з LEGO-конструктором. Були сплановані та проведені інтегровані заняття з різних розділів програми, на яких пріоритетним завданням виступало завдання з розвитку словесної творчості засобом LEGO-конструювання.

Серія проведених інтегрованих занять подана в таблиці 2.12

Таблиця 2.12.

**Інтегровані заняття з використанням LEGO-конструювання
з реалізації завдань з розвитку словесної творчості в дітей старшого
дошкільного віку**

Вид заняття	Тема заняття	Форми роботи
Дитина в соціумі	Бесіда про транспорт	Бесіда про різні види транспорту. Конструювання «Автобус» (LEGO). Складання розповіді «Куди прямує автобус»
	Бесіда «Небезпечні предмети»	Бесіда про небезпечні предмети побуту та правила безпечного поводження з ними. Конструювання за малюнком «Телевізор» (LEGO). Творче завдання «Придумай мультик»
Розвиток мовлення	Складання сюжетної розповіді	Конструювання за задумом (LEGO). Вигадування історії із сконструйованим предметом
	Складання описової розповіді	Описова розповідь за малюнком з зображенням моделей для конструювання. Конструювання за малюнком (LEGO). Придумування закінчення розповіді товариша
Дитина в природному довкіллі	Бесіда «Вода навколо нас»	Перегляд відеоматеріалів. Розглядання зображень мостів. Конструювання «Міст» (LEGO). Колективне складання казки «На місточку»
	Розглядання картини «В парку»	Бесіда про рослинний світ парків. Конструювання за малюнком «Лавка» (LEGO). Творча розповідь «Розмова на лавці»
Музичне заняття	Підготовка до розваги «Український ярмарок»	Сюжетно-рольова гра «Продавець - покупець» (з виготовленням атрибутів до гри з LEGO)
		Конструювання «Прилавок» (LEGO). Складання ігрового діалогу
		Творче завдання «Кошик історій» (придумування історій з використанням виготовлених виробів з LEGO)

Літературна скринька	Читання оповідання Т. Коломієць «Гончарний круг»	Розглядання опішнянських виробів. Конструювання «Гончарний круг» (LEGO). Складання казки «З чого починався куманець»
Аплікація	«Автобус»	Придумування розповіді за її кінцем «Як зробили ми автобус». Вигадування історії «Випадок в автобусі»
	«Килимок»	Розглядання візерунків на килимках. Створення візерунку деталями LEGO. Творче завдання: складання розповідей з використанням слів-епітетів до готових виробів

Для розвитку словесної творчості ми широко використовували прийом колективного складання дошкільнятами історій: одна дитина починала історію, друга її продовжувала, а третя завершувала. Діти самостійно обирали партнерів, домовлялися про зміст, черговість розповідання. Перед складанням сюжетів ми запитували у дітей про що буде йтися мова; хто головні герої, який у них настрій. Пропонували обдумати початок, середину та закінчення сюжету; при його розповіданні або обігранні звертали увагу на те, чи цікаво слухачам.

Слід зазначити, що тематика інтегрованих занять викликала зацікавлення в дітей, позитивні емоційні реакції на використання конструктора LEGO та виконання творчих завдань на розвиток словесної творчості.

Нами були проведені з дітьми і нетрадиційні заняття з LEGO-конструювання, які передбачали реалізацію творчих мовленнєвих завдань:

- заняття-вистави («Квіткове місто» – конструювання будинків, вигадування розповіді про події в Квітковому місті);
- заняття-подорожі та заняття-мандрівки («Космічна мандрівка» – конструювання космічних ракет, придумування початку розповіді про космічні пригоди);
- тематичні заняття («Казка на новий лад» – конструювання казкових героїв, складання нового сюжету казки);

- заняття-розваги («На бабусиному подвір'ї» – тварини, придумування загадок);
- заняття-прогулянки («Прогулянка рідним містом» – конструювання будинків, складання ігрового діалогу «Гості міста»);
- заняття-екскурсії («Експедиція до пустелі» - конструювання пірамід, складання розповіді-коментаря про процес створення макету).

Дошкільники склали також сценарії на основі комбінування сюжетів різних казок, персонажів та атрибутів з яких вони виготовили з ЛЕГО конструктора. Наприклад, після бесіди про улюблені казки, ми пропонували дітям сконструювати своїх улюблених героїв, а потім повідомили дітям, що герої із різних казок можуть ходити в гості один до одного, і запропонували їм поєднати сюжети казок «Хто кого боявся?» (про боязливого зайчика) та казки про «Зайчика – Вуханчика». Дошкільнята склали казки, пропонували свої варіанти казкових подій. Після прослуховування всіх варіантів, ми запропонували їм обрати найкращий сюжет казки і пояснити свій вибір.

Діти, в основному, самостійно склали сюжет казки, якщо в них виникали труднощі, ми приходили їм на допомогу. Найбільш активними у процесі складання сюжету були дівчатка. Вони у свої казки ввели і вовка, і ведмедя, і лисицю, і, навіть, мисливця. Зайчик у них вийшов хоробрий, він не злякався, навіть, озброєного мисливця.

Значну увагу ми приділяли театралізації, під час якої діти самі придумували сюжети, виготовляли персонажів та атрибутів з ЛЕГО, визначали, хто з персонажів буде говорити репліки.

Дітьми були виготовлені персонажі до казок «Рукавичка», «Зимівля звірів» («Як звірі зимували і ворогів долали») та складені сценарії для вистав за казками. Наведемо уривок сценарію:

Ведуча: Жив собі віл. Був він роботящий, а господар його – ледачий, їсти волю давав лише соломі, яку вол запивав водою.

Віл: Піду я від господаря, шукати себе нове житло.

Казкарки: Пішов віл з двору, а на зустріч йому Баран.

Віл: Куди ти Баран йдеш у таку погоду? Може теж від свого господаря втік?

Баран: Я від зими холодної тікаю. Іщу теплі краї.

Віл: Ходимо разом. Разом веселіше буде.

Казкарка: Пішли вони разом, а на зустріч їм бик.

Віл: Бик, куди ти йдеш у таку погоду?

Бик: Утік від господаря. Погано він зі мною обходився. Йду до лісу, поставлю собі хату, буду там жити.

Віл: Пішли разом. Веселіше буде.

Склавши сценарій, діти розподілили, хто буде розповідати за казкарку (бажання виявила Кіра Х.), Матвій Б. взяв на себе роль вола, Сергій К. – барана, Тарас Ч. – бика. Дітям сподобалась їх вистава, до виконання ролей діти віднеслися відповідально. У процесі озвучування реплік персонажів вистави демонструвати їхні дії. Діти дотримувалися послідовності подій.

Протягом формувального етапу експерименту комплексно вирішувались відносно самостійні мовленнєві завдання (розширення та збагачення словника; удосконалення звукової культури мовлення, розвиток зв'язного мовлення, навичок спілкування) та завдання на розвиток словесної творчості: вигадування історій, подій, придумування та складання розповідей, казок, ігрових діалогів, добір слів.

Нами для різних форм роботи з дітьми протягом дня були підібрані ігри з використанням конструктора LEGO, що дало змогу створити умови для розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку, підвищити зацікавленість до процесу фантазування, створення мовленнєвого твору на основі сприймання, пам'яті, уяви.

Так, з метою розвитку вміння дітей вживатися в казкові події, діяти в умовах уявлених ситуацій ми запропонували дітям гру «Уяви».

Матеріал: виготовлені з ЛЕГО герої із різних казок.

Ми пропонували дітям розглянути виготовлених ними героїв з різних казок, визначити, з якої казки кожен із них, потім обирали собі одного будь-якого героя. Далі пропонували дітям уявити себе на місці цього героя і розказати, про що б подумав, щоб сказав, чого налякався.

З метою розвитку вміння дітей складати казки ми пропонували дітям пограти в гру «У світі фантазії».

Матеріал: набір виробів з ЛЕГО.

Ми пропонували дітям обрати по два вироби з ЛЕГО, назвати їх і, поєднуючи слова, дати назву майбутньої казки (Наприклад, дитина обрала вироби рибки і скрипки – «Рибка-скрипачка»). До своєї назви діти складали казку.

З метою розвитку вміння дітей складати розповіді пропонували ігрову вправу «Розкажи про героя улюбленої казки»

Матеріал: конструктори ЛЕГО.

Ми пропонували дітям пригадати свого улюбленого героя казки і розповісти про нього, не називаючи ім'я. Діти мали відгадати про кого вони почули і виготовити його з ЛЕГО, або атрибут, з яким був пов'язаний цей герой.

Під час підведення підсумків таких ігор зосереджувалась увага на якості виконання ігрового завдання, особливий акцент робився на самостійність розв'язання ігрових конструктивних та мовленнєвих завдань.

Зацікавленість до виконання ігрових завдань з LEGO- конструювання в дітей значно підвищувалась, якщо вони проводились з використанням наочності та іграшок, що створювало передумови для більш швидкого засвоєння дітьми конструктивних навичок, способів розв'язання ігрових завдань, сприяло розвитку інтересу до матеріалу LEGO та словесної творчості.

Робота з використання LEGO- конструювання в повсякденному житті була спланована таким чином, що протягом дня організовувалась самостійна ігрова

діяльність. Конструктори LEGO знаходились у вільному доступі дітей, що дало можливість дітям використовувати його за власним бажанням.

Завдяки різноманіттю деталей, конструктори LEGO дозволяли кожній дитині знайти заняття по душі, створити щось необхідне для своєї гри: дівчата з задоволенням будували казкові замки для лялькових принцес, чарівні будиночки для фей, меблювали кімнати для улюблених ляльок; а хлопчики будували ціле місто з гаражами та автозаправними станціями, пожежною частиною і аеродромом, створюють укріплення для захисту міста від нападників. Всі їх дії супроводжувалися різними розповідями про своїх персонажів, їхні пригоди.

Проведена система роботи, яка включала LEGO-конструювання та різні форми роботи з розвитку словесної творчості протягом дня і які стали для більшості дітей одним з найулюбленіших занять, сприяла підвищенню активності дітей, розвитку інтересу до створення нового продукту в конструктивній та мовленнєвій діяльності, підвищенню їх емоційного стану, самостійності у використанні конструкторів LEGO, інтересу до комунікації з однолітками та дорослими.

Слід зазначити, що у різних проведених нами формах роботи сприймання й усвідомлення показу і пояснення педагога проходило ефективніше, коли у дітей була чітко визначена та поставлена мета конструктивної та мовленнєвої діяльності.

Вся проведена нами освітня робота стимулювала дітей до розвитку словесної творчості, яка полягала в зосередженні уваги дітей на вирішенні конкретних навчальних завдань за допомогою ігрових та творчих завдань, проблемних ситуацій та завдань з LEGO-конструювання.

У розробленій системі роботи були задіяні різноманітні форми, методи та прийоми роботи (спостереження, розглядання наочного ілюстративного матеріалу, обстеження, дидактичні ігри, художнє слово, бесіди, розповіді, показ, пояснення тощо). Ці методи інтегрувалися при використанні LEGO-

конструювання та використовувалися нами як під час занять з різних розділів програми, так і в повсякденному житті.

LEGO-конструювання є джерелом естетичних і моральних переживань дитини, які вона передає в різних видах дитячої діяльності. Тому ми в нашому дослідженні розглядаємо його як засіб розвитку словесної творчості дошкільників.

Протягом формувального етапу експерименту була проведена робота з батьками з метою підвищення рівня їх обізнаності щодо питання формування словесної творчості в дітей загалом та з використанням LEGO-конструювання зокрема. Нами був складений план роботи з батьками, який ми реалізовували як у режимі онлайн, так і в режимі офлайн (Таблиця 2.13)

Таблиця 2.13

План роботи з батьками з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку з використанням LEGO-конструювання

<i>№</i>	<i>Заходи</i>	<i>Форма проведення</i>
1	Лекторій «Виховуємо творчу особистість».	онлайн
2	Бесіда «Особливості розвитку словесної творчості в дітей дошкільного віку».	
3	Консультація «Використання художньої літератури у процесі розвитку словесної творчості дітей».	офлайн
4	Круглий стіл «Граймося разом: ігри з конструктором LEGO».	
5	Творча зустріч «Результативність системи роботи з розвитку словесної творчості засобами LEGO-конструювання».	онлайн

Слід зазначити, що результативність проведеної роботи з батьками вихованців досить висока. Зацікавленість батьків питаннями розвитку словесної творчості дітей загалом та ролі у цьому процесі LEGO-конструювання була значно підвищена завдяки різним формам взаємодії з ними.

Отже, можна констатувати, що LEGO-конструювання є одним з ефективних і результативних засобів розвитку словесної творчості в дітей, які вводять дитину у світ спілкування, дозволяє їй доторкнутися до джерел мовленнєвої творчості, усвідомити свою значущість у колективі однолітків.

2.3. Рекомендації вихователям щодо розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання

З метою розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання ми розробили такі рекомендації:

1. Систематично використовуйте методи, спрямовані на розвиток словесної творчості у дітей старшого дошкільного віку, таких як розвиток мовленнєвої культури, культури спілкування, інтелектуальної культури та інших.

2. Створюйте стимулюючу атмосферу в дитячому середовищі, яка б сприяла розвитку словесної творчості дітей.

3. Співпрацюйте з батьками та іншими дорослими, які оточують дитину, з метою використання різноманітних способів розвитку її словесної творчості.

4. Використовуйте в мету розвитку словесної творчості дошкільників конструктор LEGO. Для вас цеглинки можуть стати незамінними у своїй роботі:

- *По-перше*, інноваційні технології роботи із LEGO-цеглинками сприяють розвитку психічних процесів та мовлення у дітей, вчать дітей творчо мислити, будувати ланцюжки логічних суджень та взаємозв'язків, планувати свої дії та виражати свою думку.

- *По-друге*, урізноманітнюють та вдосконалюють методику проведення заняття з розвитку словесної творчості з дітьми старшого дошкільного віку, роблять процес навчання цікавим та ефективним. Заняття в ігровій формі мають неповторну атмосферу психологічного комфорту, що позитивно позначається на якості засвоєння матеріалу.

5. У процесі використання ЛЕГО-конструювання залучайте до виконання завдань або пропонуйте ігри, де в дітей будуть розвиватися:

- мовленнєві вміння, тобто вчаться описувати детально свої дії, міркування, надавати чіткі та зрозумілі інструкції, висловлювати свої думки;

- уміння співпрацювати, зокрема в парах чи групах, ділитися матеріалами, вчитися у своїх однолітків, розподіляти ролі та обов'язки;

- в процесі гри у дошкільника відбувається формування цілісної системи уявлень дитини про навколишній світ, збагачення використання власного життєвого досвіду.

6. Створюйте як у груповій кімнаті, так і на ігровому майданчику функціональні куточки (осередки) з LEGO, в яких розміщуйте обладнання для стимуляції розвитку словесної творчості дітей. Зверніть увагу, що обладнання має бути розраховане насамперед на практичну діяльність дитини, пов'язану з її побутом, щоб поступово готувати дошкільнят до життя. Для створення такого LEGO-середовища зверніть увагу на відповідність іграшок вікові дітей, характеру їх діяльності та на правильне комплектування ігрових наборів. Пропонуємо дотримуватися основних вимог до обладнання розвивальних LEGO-осередків: усі іграшки, матеріали, атрибути, предмети-замінники об'єднують за функціональними ознаками відповідно до різних видів сюжетно-відображеної, будівельної діяльності дітей; більшість дидактичних матеріалів, що доповнюють LEGO-конструювання (іграшки, картинки) мають бути поліфункціональними, тобто мати можливість різноаспектного використання, залежно від мети діяльності; усі іграшки, незалежно від їх класифікації, групуйте таким чином, щоб вони відповідали за розмірами одна одній, зростові дітей і стаціонарному предметному оточенню, в якому діти зазвичай граються.

7. Використовуйте конструкції з LEGO для театралізованих ігор, в яких ігрові дії обумовлені сюжетом і змістом обраного літературного твору, казки, а також елементами творчості. У дитини з'явиться можливість створити власний

образ колобка або вовка, наділити свій персонаж тими якостями, якими він забажає. Природно, що дітям буде необхідна ваша допомога в оволодінні не тільки театралізованою грою, а й у створенні LEGO-персонажа. Для цього використовуйте методи показу іграшки, картинки, надання цілеспрямованої допомоги, бесіди тощо.

Висновки до другого розділу

Для реалізації системи роботи з розвитку словесної творчості старших дошкільників засобом LEGO-конструювання, був проведений педагогічний експеримент, в якому взяли участь 32 дитини старшого дошкільного віку Кременчуцького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 57 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області та вихователі ЗДО.

Проведений аналіз Базового компоненту дошкільної освіти та чинних програм навчання та виховання дітей дошкільного віку показав, що в них приділена незначна увага розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку, проте чітко визначені завдання.

Аналіз планів вихователів засвідчив, що в них недостатньо передбачено роботи із LEGO-конструювання, яке б сприяло розвитку словесної творчості дошкільників; роботу розвитку словесної творчості планують педагоги на заняттях з різних розділів програми, але пріоритетними є заняття з розвитку мовлення (складання описових та сюжетних розповідей, придумування кінця казки, римування), епізодично вирішуються завдання з розвитку словесної творчості і на заняттях з ознайомленням з природою та соціумом (придумування описових загадок, розповідей за планом вихователя).

Анкетування вихователів виявило значну їх увагу до проблеми розвитку словесної творчості дошкільників. Але LEGO-конструювання для розвитку словесної творчості у дітей старшого дошкільного віку вони не використовують.

Для виявлення рівнів розвитку словесної творчості нами були визначені критерії (інформаційно-змістовий, мотиваційно-креативний; поведінково-діяльнісний) з відповідними показниками, за якими розроблені рівні розвитку словесної творчості: високий, середній, низький.

На констатувальному етапі дослідження діти показали переважно середній рівень розвитку словесної творчості за всіма критеріями.

Для проведення формувального етапу дослідження була розроблена система роботи з розвитку словесної творчості, яка передбачала використання LEGO-конструювання в різних видах дитячої діяльності.

Система була побудована на реалізації педагогічних умов, а саме:

- створенні і наповненні предметно-просторового та мовно-ігрового середовища групової кімнати, яке було спрямоване на розвиток інтересу до конструктивної діяльності та спонукало до словесної творчості;
- використанні конструктора LEGO в різних формах роботи протягом дня;
- використанні творчих мовленнєвих завдань у процесі конструювання

Під час реалізації системи роботи з розвитку словесної творчості в старших дошкільників ми сприяли налагодженню дружніх стосунків між дітьми через наш особистий позитивний приклад взаємодії з ними.

Нами були проведені інтегровані заняття з різних розділів програми, на яких пріоритетним завданням виступало завдання з розвитку словесної творчості засобом LEGO-конструювання; були проведені нетрадиційні заняття з LEGO-конструювання, які передбачали реалізацію творчих мовленнєвих завдань.

У систему роботи з розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобом LEGO-конструювання ми внесли сюжетні розповіді, історії, казки, театралізацію. Організуючи з дітьми будівельно-конструктивну діяльність, великого значення ми надали ігровому методу, що давало змогу дітям поринути у світ гри та творчості, підвищити інтерес до занять з конструктором LEGO та словесної творчості.

Для розвитку словесної творчості ми широко використовували прийоми колективного та індивідуального складання дошкільнятами казок, історій, розповідей з використанням LEGO-конструювання. Складанню сюжетів дітям допомагали ігрові вправи, які ми використовували на заняттях.

Протягом формувального етапу експерименту була проведена робота з батьками з метою підвищення рівня їх обізнаності щодо питання розвитку словесної творчості в дітей загалом та з використанням LEGO-конструювання зокрема.

На основі результатів констатувального етапу дослідження та розробленої й апробованої системи роботи з розвитку словесної творчості засобом LEGO-конструювання ми розробили методичні рекомендації вихователям щодо розвитку словесної творчості в старших дошкільників засобом LEGO-конструювання.

ВИСНОВКИ

У ході наукового пошуку було встановлено, що старший дошкільний вік є найсприятливішим для розвитку у дітей творчих здібностей, які визначають успішність виконання ними різного роду творчої діяльності, результатом якої є щось нове й оригінальне. У цьому віці збагачується особистий досвід, що робить уяву дітей продуктивнішою, вдосконалюються такі психічні процеси, як увага, пам'ять, мислення. Все це є передумовами для розвитку творчих здібностей, а саме словесної творчості. Діти цього віку в ігровій та навчальній діяльності намагаються відійти від шаблону, вигадують, експериментують, фантазують, перетворюють, що характеризує їх як творців.

У дослідженні нами зроблено аналіз особливостей словесної творчості дітей старшого дошкільного віку і обґрунтовані педагогічні умови розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку, саме в конструктивній діяльності.

Нами проаналізовано сутнісні характеристики словесної творчості дітей старшого дошкільного віку. Ми охарактеризували значення конструктивної діяльності в розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку. Доведено, що ефективним засобом формування словесної творчості дітей старшого дошкільного віку є LEGO-конструювання, конструктивні та мовленнєві творчі завдання, ігри, оскільки саме з них дошкільники черпають зразки правильного, образного й виразного мовлення, засвоюють комунікативно-мовленнєві еталони.

Доведено, що в організації ігор з конструктором LEGO необхідно дотримуватися принципів активності, творчості та партнерства. Такі ігри дають можливість вихователеві не лише забезпечити мовленнєве зростання кожної дитини, а й збагатити її соціальний досвід спілкування, налагодити в дитячому колективі дружню атмосферу співпраці та взаєморозуміння, наповнити освітній процес у закладі дошкільної освіти цікавою й змістовною діяльністю.

У ході експериментальної роботи здійснено діагностику рівнів розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку. З цією метою ми добирали діагностичні методики та завдання, спрямовані на те, щоб виявити у дітей старшого дошкільного віку рівні розвитку словесної творчості.

Ми перевірили педагогічні умови розвитку словесної творчості дітей старшого дошкільного віку в конструктивній діяльності. Доведено, що вагомим чинником забезпечення ефективності словесної творчості дошкільників є спеціально організована мовленнєва робота, спрямована на поступовий перехід дитини від репродуктивних до мовленнєво-творчих дій у процесі LEGO-конструювання. Упродовж інтегрованих занять з розвитку мовлення та інших розділів програми дітей навчали будувати різні типи зв'язного висловлювання і переносити у власне мовлення набутий художній й мовленнєвий досвід.

Визначено, що одним з засобів розвитку словесної творчості у дітей старшого дошкільного віку є LEGO-конструювання. У ньому закладені значні можливості для розвитку гнучкості й оригінальності мислення, здатності конкретизувати, розвивати як свої власні задуми, так і пропозиції інших дітей.

Доведено, що LEGO - конструювання є ефективним засобом розвитку у дітей творчих здібностей. Після проведеної нами роботи вихованці старшої групи навчилися комбінувати, винаходити та створювати щось нове, оригінальне, що свідчить про розвиток у них фантазії та творчого потенціалу. Крім цього, значно розширилась їх уява, покращилися і навички конструювання.

З'ясовано, що для розвитку словесної творчості у старших дошкільників важливим є й створення відповідного розвивального середовища, надання дитині свободи у виборі діяльності, створення і підтримання теплої дружнелюбної атмосфери.

Разом з тим відзначимо, що ефективність розвитку словесної творчості у дітей значною мірою залежить від цілеспрямованості всього освітнього процесу, від того, наскільки вихователь і батьки зацікавлені у збагаченні практичного і

мовленнєвого досвіду дітей, наскільки надають їм можливість виявляти творчу ініціативу, приймати рішення, наскільки підтримують їх намагання робити по-своєму, відходити від зразка.

Отже, мету нашого дослідження досягнуто, завдання – вирішено, а гіпотезу – підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Київ : Томіріс, 2002. С. 108–144.
2. Архипова С., Кушнірик Н. Методика розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки : збірник наукових праць*. Черкаси, 2009. Вип. 2. С. 41-48.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 04.07.2023).
4. Беспала С., Беспала М., Губко М. Розвиток конструкційних здібностей дітей за допомогою конструкторів LEGO Education. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 8. С. 51–56.
5. Біла І. Психологія дитячої творчості. К.: Фенікс, 2014. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>
6. Біла І. М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. № 1. С.4-8.
7. Білан О. Навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями : дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2013. 232 с.
8. Богуш А. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: Монографія. Одеса: ПНЦ АПН України, 2018. 272 с.
9. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 376 с.
10. Богуш А. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х.: «Ранок», 2013. 192 с.
11. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика розвитку рідної мови: Підручник. К., 2017. 542 с.

12. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 1999. № 6. С 3-5.
13. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошкіль. освіти. Київ : Слово, 2009. 304 с.
14. Ваганова Н. Розуміння дошкільниками нової інформації. Творча діяльність в ускладнених умовах: науково-методичний посібник. К., 2017. С. 73-87.
15. Виготський Л. Уява і творчість в дитячому віці. СПб., 1997. 96 с.
16. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А. Богуш. К.: ІЗМН, 1997. 112 с.
17. Гаврик Н. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. Донецьк: ТОВ «Либідь», 2001. 216 с.
18. Гавриш Н. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.02. К. 2015. 32 с.
19. Гавриш Н. Методика формування художньо-мовленнєвої діяльності старших дошкільників. Одеса: ПНЦ АПН України, 2011. 230 с.
20. Гавриш Н. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2002. 438 с.
21. Гончаренко А. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників :навч.-метод. посіб. К.: Світич, 2019. 160 с.
22. Горбатих В. Працюємо з інноваційними технологіями LEGO Education.. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 7. С. 64–68.
23. Грицкова Ю. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання. Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. Вип. 12. Т.2. С.106-109.
24. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. Огнев'юк; ред. кол.: Г. Беленька, О. Богініч, Н. (та ін.); наук. ред.: Г.

Беленька, Мін. Осв. і науки України, Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. 2020. 440 с.

25. Дитина у дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / під ред. К. Л. Крутій. Запоріжжя: Ліпс, 2011. 188 с.

26. Іванова В. Словесна творчість дітей дошкільного віку як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип № 1. С.120-128.

27. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (гол. ред.). Київ: Юрінком Інтер. 2021.

28. Калмикова Л. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.-метод. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. 384 с.

29. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с. URL: <http://surl.li/hfemt>

30. Крутій К. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (на матеріалі морфології і словотворення): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2005. 44 с.

31. Кудрявцев В., Синельников В. Дитина-дошкільник: новий підхід до діагностики творчих здібностей. *Дошкільне виховання*. 1995. № 9. 52 с.

32. Куш О. Психологічні умови розвитку творчої особистості / О.С. Куш // Науковий вісник: зб. наук. праць Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. 2008. № 10-11. С. 270-278.

33. Ліштван З. Конструювання. М.: Просвіта. 1981. 160 с.

34. Луценко І. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К., Світич, 2008. С. 26-38.

35. Лук А. Психологія творчества. М.: Наука. 1978. 125 с.

36. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту В. Огнев'юк; авт. кол.: Г. Беленька, О. Богініч, Н. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г. Беленька, М. Машовець;

МОН України, Київськ. ун-т імені Б. Грінченка. К. : Київськ. ун-т імені Б. Грінченка, 2016. 352 с.

37. Мироненко І., Бутенко В. Словесна творчість дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми ФОП Цьома С.П., 2023. С. 260–264.

38. Моляко В.О. Психологія творчості - нова парадигма дослідження котруктивної діяльності людини. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_18.pdf

39. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник. К: Ліра, 2020. 564 с.

40. Павелків Р.В. Вікова психологія: підручник. К.: Кондор, 2015. 469 с.

41. Парамонова Л. Конструювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Теорія, практичні рекомендації, конспекти занять для слухачів курсів підвищення кваліфікації і читачам, які цікавляться темою дитячого конструювання. *Дошкільне виховання*. 2008. № 18. С. 23–29.

42. Пеккер Т., Голота Н., Терещенко О., Резніченко І. Програма розвитку конструктивних здібностей у дітей дошкільного віку «ЛЕГО - конструювання». К.: 2010. 50 с.

43. Піроженко Т. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: Досвід роботи сучасного дошкільного закладу. Запоріжжя: ЛПС ЛТД, 2013. 168 с.

44. Піроженко Т. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку. *Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: науково-методичний посібник*. Житомир. 2013. 175 с.

45. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 136 с.

46. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. К.: Академвидав, 2013. 464 с.

47. Постоян Т. Г. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі продуктивно-творчої діяльності : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 1998. 21 с.

48. Про дошкільну освіту: Закон України. Редакція від 01.01.2021 р. URL: <https://zakon.help/law/2628-III> (дата звернення 01.06.2023).

49. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації до неї «Безмежний світ гри з LEGO» / кер. авт. кол. О. Рома; авт. кол.: В. Близнюк, О. Борук, В. Гонгало, Ю. Косенко та ін. К.: LEGO FOUNDATION, 2016. 140 с.

50. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

51. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

52. Рома О. Конструктори LEGO Edukasion як засіб формування пізнавальної сфери дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 2. С. 10-17.

53. Рома О. Логіко-математичний розвиток дошкільників засобами конструктора LEGO: тренінг для педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 5, С. 14-19.

54. Сімон О. Дитина. Гармонія. Світ. Обласна авторська програма художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку. Полтава: ТБК, 1998. 126 с.

55. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ : Поліграфкнига, 1996. 406 с.

56. Смоляна С., Адаменко О. Веселі хвилинки з LEGO-цеглинками. *Дошкільне виховання*. 2017. № 12. С. 26-27.

57. Сучасне заняття в дошкільному закладі: Навчально-методичний посібник / За ред. Н. Гавриш; ред. кол.: Н. Гавриш, О. Лінник, Н. Губанова. Луганськ:

Альма-матер, 2007. 496 с.

58. Сухенко І. Використання LEGO - конструювання в освітньому процесі ДНЗ. *Вихователь - методист дошкільного закладу*. 2012. № 2. С. 48–52.

59. Сухенко І. Використання LEGO - конструювання в освітньому процесі ДНЗ. *Вихователь - методист дошкільного закладу*. 2012. № 3. С. 57–66.

60. Тарасенко С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.

61. Томашевська І. Творчість дітей дошкільного віку: теоретичний аспект проблеми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 10 (114). С.187-195.

62. Філософський енциклопедичний словник Текст / НАН України. Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; ред. кол. В. І. Шинкарук (голова) та ін. ; наук. ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. К. : Абрис, 2002. 747 с.

63. Федорович А., Савченко Л. Конструювання як засіб розвитку мислення дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2020. №3-4 (182-183). С.63-69.

64. Формування творчої особистості старшого дошкільника в різних видах діяльності: монографія / О. Трифонова, Т. Степанова, Т. Лісовська та ін. / За заг. ред. д. пед. н., проф. О. Трифонові. Миколаїв, 2019. С. 11-46.

65. Шагар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf

66. Fromm E. The creative attitude. Creativity and its cultivayion / H. Andercon. New York: Harper and Row, 1959. P. 44–56.

АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ
«Дитяча словесна творчість»

1. Як ви розумієте поняття «творчість»?
2. Як ви розумієте поняття «словесна творчість»?
3. Які форми роботи з розвитку словесної творчості ви знаєте?
4. У яких формах мовлення ви розвиваєте словесну творчість у дошкільників?
5. Які методи і прийоми ви використовуєте з метою стимулювання словесної творчості старших дошкільників?
6. Які засоби Ви використовуєте для розвитку словесної творчості в старших дошкільнят?
7. Як Ви вважаєте чи доцільно використовувати LEGO-конструювання як засіб розвитку словесної творчості? Чому?

Додаток Б**Як котів соромно стало**

Вийшов кіт на поріг. Мружиться від ясного сонечка. Раптом чує — горобці зацвірінькали. Принишк кіт, насторожився. Тихенько почав пробиратися до паркана. А там сидять горобці.

Підповз аж до паркана та як стрибне. Хотів горобця схопити. А горобчик – пурх та й утік. Кіт перелетів через паркан та в калюжу й упав. Вискочив мокрий, брудний.

Іде кіт додому. Соромно йому. А горобці позліталися з усього подвір'я, літають над невдахою і цвірінькають. То вони сміються з кота.

Василь Сухомлинський

Заняття – гра

Тема: «Будуємо Леголенд».

Програмовий зміст: розширити знання дітей про професію будівельника, ландшафтного дизайнера; розвивати просторове уявлення, заохочувати до поєднання кількох об'єктів в одну велику композицію; уважно стежити за презентованою інформацією; розвивати словесну творчість дітей, зокрема вміння складати творчі розповіді, комунікативні здібності, мовленнєву ініціативу дітей; розвивати основи критичного мислення, уяву, фантазію, креативність, ініціативність; продовжувати формувати навички планування своєї діяльності та вміння працювати в групах (домовлятися, розподіляти обов'язки, вміння знаходити вихід з складних ситуацій, досягати загального результату); заохочувати до створення власних моделей з конструктора LEGO за уявою; виховувати дружелюбність, взаємодопомогу, потребу у спільній роботі; сприяти вихованню екологічної культури.

Матеріал: конструктор LEGO; мікрофон, мультимедійний проектор, планшет; відео – матеріал «Запис новин», аудіозапис ритмічної музики; презентація «Найдивовижніші парки розваг», фігурки з-під кіндерів, іграшки міні-динозавриків; кришечки з пластикових пляшок; картинки з зображенням каруселів, дерев, куців, зоопарку, шашкового клубу, парку Юрського періоду; іграшки-казкові герої, скринька з подарунками.

Попередня робота: екскурсія в місцевий парк розваг, знайомство з професією ландшафтного дизайнера, розгляд ілюстрацій на дану тему, виготовлення різних конструкцій з конструктора LEGO та типу LEGO.

Хід заняття:

Привітання:

Добрий день!

Шановні гості й дорогі мої малята!

У нас сьогодні в групі наче свято!

Гостей зібралося багато!

Буде весело усім!

Тож часу дарма не гаймо!

Заняття – гру швидесенько розпочинаймо!

Вихователь: Діти пригадаймо наші з вами правила заняття.

Діти: 1. Не кажи не вмію, а кажи навчуся!

2. Не вийде сьогодні – зможемо взавтра.

3. Не соромимося запитувати.

4. Ми всі одна родина.

5. Відповідаємо по черзі, не перебиваємо одне одного та вміємо

домовлятися.

Вихователь: Я вчора бачила по телевізору випуск наших місцевих новин і зробила запис дуже цікавого фрагменту. Давайте разом його переглянемо *(перегляд фрагменту відеозапису новин про те, що мер оголошує конкурс на кращий проєкт дитячого парку розваг на мультимедійній дошці)*.

- Ну що нам з вами це під силу? Візьмемо участь в конкурсі? Діти: Так!

Фотовиставка.

Вихователь: Запрошую вас на віртуальну фотовиставку «Незвичайні парки розваг» *(перегляд презентації)*.

Гра – інтерв'ю.

Вихователь: Діти ви всі побачили, що парк розваг – це не просто розваги, а ціла країна мрій, до якої можуть входити країна тварин, човникова станція, шашковий клуб, спортивний майданчик, кафе. Пропоную вам висловити свою власну думку «Що я хочу бачити в нашому парку розваг?» *(діти по черзі говорять в мікрофон, що вони бажать, щоб було в дитячому містечку розваг)*.

Вихователь: Всі парки, будівлі – унікальні. А хто ж створює їх проєкти, щоб будівельники могли їх побудувати? *(відповіді дітей)*

– А хто ж створює красу навколо цих будинків, планує, як облаштувати парки?

Діти: ландшафтні дизайнери.

Вихователь: Для цього їм теж треба спланувати свій задум на папері, а потім втілити його в життя за допомогою спеціальних інструментів та матеріалів.

– Діти, скажіть, будь ласка, які це матеріали та інструменти?

Діти: ножиці, лопати, секатори, квіткова розсада, насіння квітів і трав, саджанці дерев та кущів.

Створення колажу.

Вихователь: Щоб розпочати будівництво необхідно спочатку створити план. Пропонуємо, вам, трішечки пофантазувати і як справжні архітектори спланувати яким чином будуватимемо наш парк розваг. Пропоную створити колаж (*діти наклеюють на ватман зображення дитячих майданчиків, парк Юрського періоду, клумби, дерева, кафе, зоопарк*).

- Діти! А як же ви назвете ваш парк розваг?

Діти: «Леголенд».

Вихователь: Задум свій на папері ми спланували. У нас вийшов дуже гарний проєкт «Леголенду». Тільки я бачу, що трішки стомилися. Час зробити фізкультхвилинку.

Фізкультхвилинка (під ритмічну музику з цеглинками LEGO).

Робота з конструктором LEGO. Вихователь: Діти! Пропоную вам вибрати собі цеглинки LEGO, фігурки з – під кіндерів, іграшки міні – динозавриків; кришечки з пластикових пляшок і кому потрібні схеми LEGO час починати будувати Леголенд. А щоб ми з вами вчасно закінчили роботу, я даю вам пісочний годинник. Коли пісок переміститься з верхньої частини годинника в нижню вам потрібно закінчити роботу. Нагадую працюємо дружно, разом (*діти під керівництвом вихователя під музику починають будувати парк розваг, об'єкти розміщують так як клеїли їх на колаж*).

Вихователь: Діти! Пісочний годинник нам показує, що час вичерпано. Наші казкові зони відпочинку в Леголенді готові. Поки ви приберете зайві цеглинки фотограф сфотографує наш проєкт і відправить на електронну адресу мера. *(дитина, яка буде фотографом фотографує планшетом проєкт і за допомогою вихователя відправляє фото на електронну адресу мера).*

- А поки мер розглядатиме наш проєкт Леголенду ви повинні розповісти про його нашим гостям. *(Діти розказують, для кого будували, які цеглинки як називаються об'єкти).*

- Діти, до нашого Леголенду завітали різні гості, ось вони (вихователь показує іграшки різних казкових героїв). Оберіть, будь-якого гостя в Леголенді, і від його імені розкажіть, чим ви будете займатися в цьому парку, які цікаві історії з вами трапилися.

- Молодці! Ваш парк дуже гарний, діткам буде затишно й цікаво гратися в ньому.

- Ой! Діти! Ви чули, нам на планшет прийшло повідомлення. Це лист – відповідь від нашого мера: «Дорогі мої малята старшої групи «Чиполіно» ! Ми з комісією розглянули ваш проєкт дитячого парку розваг Леголенд і вирішили визнати вас переможцями. Молодці! Чекайте на скриньку з подарунками. З повагою, ваш мер!» *(стук в двері представник Нової пошти заносить скриньку з подарунками).*

Вихователь: Діти! Ось і наші подарунки! Скажіть, будь ласка, вам сподобалося бути архітекторами і ландшафтними дизайнерами? Працювати разом? Пригадайте, хто кому допоміг на занятті? Що запам'яталось найбільше? Чого на занятті вам не хотілося робити? Перед ким би ви хотіли похвалитися успіхами?

Дякую вам! Діти ви всі були молодці! Я пишаюся вами! На жаль, на цьому наше заняття закінчується!

**Конспект розваги
з використанням lego-конструювання
та завдань на розвиток словесної творчості**

Тема: Фермерське господарство.

Матеріали та обладнання: цеглинки LEGO® DUPLO® (по 2 шт. кожній дитині для виконання вправ); атрибути для гри-естафети «Збір врожаю»; конструктор для конструювання загорожі для тварин); дитячі іграшкові керма; гумові надувні тварини; виготовлені з конструктора LEGO® атрибути для естафети; кошики, обручі; спортивний ігровий набір «Веселка»; м'які поролонові палиці з липучками на кінцях.

ХІД РОЗВАГИ:

Вихователь – У нас сьогодні справжнє свято, гостей зібралося багато.

Ви всі на мене подивіться і веселенько усміхніться.

Ось конструктор чарівний, LEGO називається,

З нього можна будувати та у різні ігри грати.

То ж познайомимось із ними, із цеглинками оцими.

Швидко в руки їх беріть, і за мною все робіть.

Вправи будуть незвичайні і веселі, і навальні.

Не так давно вони ведуться «LEGOробікою» зуться.

Діти під музику виконують вправи з цеглинками за показом вихователя.

Вихователь – За горами, за лісами, за широкими полями,

На родючій на землі жили люди на селі.

Під українську мелодію виходять Катруся та Гриць

(дорослі або діти, переодягнені в національні українські костюми)

Катруся – Добрий день! На вас чекала, у віконце виглядала.

Я – хазяйка Катерина, зустрічаю всіх гостинно.

Гриць – Добрий день усім гостям, дуже-дуже радий вам.

Я у домі головний, Гриць – господар он який!

Катруся – У фермера робота нелегка, за садом й городом він догляда.

Ще й тварин багато на подвір'ї, догляд також їм дуже потрібний.

Гриць – Господиню добру маю, мені скрізь допомагає.

Разом врожаї збираєм, і наша ферма процвітає.

Катерина й Гриць (разом) – Тож проходьте, просимо вас

На нашій фермі провести свій час!

Вихователь – Мабуть, роботи у вас багато, а чи встигли врожай свій зібрати?

Катруся – Та ні, не встигли, багато цього року вродило.

Вихователь – То діти наші вам допоможуть врожай зібрати.

Гра-естафета «Збір врожаю».

Вихователь – Як багато ми врожаю зібрали. Що ж ви будете з ним робити?

Катруся – Будемо самі їсти і худобу годувати.

Вихователь – А де ваша худоба?

Катруся – На полі пасеться.

Вихователь – То ж поїдемо на поле до тварин. А на чому ж ми будемо їхати?

Який транспорт є на фермі? (Відповіді дітей.)

Гра «Водії»

Вихователь – Ось ми й приїхали. Нумо поспостерігаймо за тваринами,
що вони роблять на полі.

То ж придумайте загадку, кого бачите ви по-порядку.

А ми вгадаємо, тварин всіх називаємо.

Придумування описових загадок про домашніх тварин.

Катруся – Ой, порозбігалася моя худоба.

Грицю, годі вже відпочивати, треба загорожу будувати.

Гриць – Та побудую. Але спочатку відпочину, щось я стомився.

Катруся – Діти, давайте Гриця попросимо стати до роботи.

Обігравання пісні «Грицю, Грицю, до роботи».

Гриць – Ну добре, вже побудую, а діти нехай мені допоможуть.

Конструювання загорожі для тварин із цеглинок LEGO® DUPLO®.

Вихователь – Гарну загорожу ми побудували.

А тепер настав час нагодувати тварин.

Гра-естафета «Нагодуємо худобу»

Педагог об'єднує дітей у дві команди. Перед кожною командою розміщує обруч — «город», на якому розкладає відповідно до кількості дітей муляжі овочів та фруктів. По команді педагога кожна дитина підбігає до «городу», долаючи перешкоди зроблені з конструктора LEGO®. Бере один овоч чи фрукт, повертається до своєї команди і кладе в кошик.

Перемагає команда, яка швидше перенесе всі овочі та фрукти в кошик.

Катруся – Всю роботу на полі вже зробили. І загорожі побудували, щоб тварини не розбіглися. І худобу нагодували.

Час вже повертатися на ферму.

Гриць – А додому ми будемо повертатися на конях.

Вихователь – Щоб їхати нам усім разом, треба збудувати вози ось за такою схемою.

Діти конструюють вози за схемою, використовуючи м'які поролонові палиці з липучками на кінцях.

Вихователь – Вози готові, запрягаймо коней і поїхали!

Гра-танок «На возах»

Діти «сідають на возики» і їдуть до будинку фермера.

Катруся – Ось ми й повернулись. Ходімо, Грицю, треба вози в сарай поставити і коней у стайню загнати.

Гриць і Катерина виходять.

Вихователь – Діти, пропоную нашим гостинним фермерам зробити сюрприз – побудуємо їм з великого конструктора меблі в будинок.

Конструювання меблів зі спортивного ігрового набору «Веселка»

Повертаються Гриць і Катерина.

Гриць – Тільки поглянь, Катрусю, які діти гарні меблі нам сконструювали. Треба їм віддячити. Неси щось смачненьке.

Катруся – Пригощайтеся, малята, овочами, фруктами з нашого городу та саду.

Діти пригощаються морквинками та яблучками.

СЮЖЕТНІ ТВОРЧІ ЗАНЯТТЯ З ДІТЬМИ СТАРШОЇ ГРУПИ (ФОТОГАЛЕРЕЯ)

